

RADBOUD UNIVERSITEIT NIJMEGEN

De Rooms-Katholieke Partij Nederland

Het functioneren van een integralistische
partij in de Tweede Kamer (1972-1977)

Nick Brabers

s4239628

Masterscriptie 2015-2016

19 juli 2016

Begeleidend docent: Alexander van Kessel

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie over het parlementaire functioneren van de RKPN. Om inzicht te geven in de keuze voor dit onderwerp ontkom ik niet aan mijn familiegeschiedenis. Geheel volgens de familietraditie werd ik als kind lid van een katholieke jeugdbeweging. Mijn grootvader, oprichter van deze jeugdbeweging, zette zich zijn hele leven in voor het katholieke jeugdwerk. Paus Johannes Paulus II dankte mijn grootvader voor zijn inzet met de pauselijke onderscheiding *Pro Ecclesia et Pontifice*. Hoewel mijn opa op 53-jarige leeftijd overleed, heeft hij mijn interesse voor het katholicisme aangewakkerd. Om deze reden wil ik allereerst mijn grootvader bedanken.

Ofschoon mijn grootvader de onderwerpkeuze van deze scriptie inkleurde, had ik deze scriptie nooit kunnen schrijven zonder de hulp van een aantal mensen. Allereerst wil ik een woord van dank uitbrengen aan de parlementair historicus Alexander van Kessel. Van Kessel stond als begeleider altijd open voor vragen en zijn suggesties waren zeer waardevol. Daarnaast ben ik de familie Beuker, oud-premier Dries van Agt en de oud-Kamerleden Steef Weijers, Harry Notenboom, Klaas de Vries, Hans Wiegel en Els Veder-Smit dankbaar voor de medewerking. Zonder hun waardevolle inlichtingen had dit onderzoek er ongetwijfeld anders uitgezien. Allen bedankt!

Nick Brabers

Juli 2016

Inhoudsopgave:

Inhoudsopgave:	3
Inleiding en verantwoording: de RKPN in de Tweede Kamer	4
Status quaestionis	4
Structuur	6
Methodiek	7
1. Katholieke splinterpartijen tot 1940, ontwikkeling van de KVP en het ontstaan van integralistische splinters in de jaren zeventig	8
1.1 Katholieke splinters tot 1940	8
1.2 Oprichting en ontwikkeling van de KVP	10
2. De RKPN: opvattingen, organisatie en partijcultuur	13
2.1 Voorgeschiedenis en oprichting	13
2.2 De RKPN op weg naar de landelijke verkiezingen in 1972	14
2.3 Strubbelingen binnen de RKPN	16
2.4 Op weg naar de verkiezingen in 1977	16
2.5 De RKPN in de jaren tachtig en negentig	17
2.6 Klaas Beuker na zijn politieke carrière	18
3. Het functioneren van de RKPN in de Tweede Kamer	20
3.1 Het functioneren per parlementair jaar bekeken	20
3.2 Het abortusdebat	30
3.3 Sociabiliteit	33
3.4 Krachtenveld	35
Conclusie	36
Literatuurlijst:	38
Lijst van Archivalia:	41

Inleiding en verantwoording: de RKPN in de Tweede Kamer

Status quaestionis

‘Volgens Kamervoorzitter Vondeling zijn hedendaags veel Kamervragen dom, debatten niet op een hoog niveau en het taalgebruik ronduit slecht. Bovendien laten Kamerleden zich verleiden tot het aansnijden van zaken die niet in de Kamer thuishoren. Gelukkig staat de Rooms-Katholieke Partij Nederland (RKPN) buiten verdenking.’¹ Deze woorden werden uitgesproken door het RKPN-bestuurslid Visser in 1974. Politiek journalist Dick Houwaart was een andere menig toegedaan. Houwaart noemde partijen als de RKPN ‘een kortstondig stuk oponthoud in de marge van de democratie’.² Om meer inzicht te krijgen in deze contradictie zal in deze scriptie onderzoek worden gedaan naar het parlementaire functioneren van de RKPN.

Bij de Kamerverkiezingen in november 1972 behaalde de RKPN één zetel. Klaas Beuker (1924-2000) bezette deze Kamerzetel in de periode 1972-1977. De RKPN bedreef politiek geïnspireerd op de Tien Geboden en bleef zich in de Kamer onder meer fel verzetten tegen zaken als abortus provocatus en zedenverwildering. Als een van haar andere kerntaken zag de RKPN het weer op het juiste spoor zetten van de Katholieke Volkspartij (KVP).³ Beuker profileerde zich dan ook graag als een frontsoldaat voor christelijke wetgeving.⁴

De RKPN, product van de onenigheid binnen de afbrokkelende katholieke zuil, is tot nu toe door historici summier onderzocht. Alleen de Nederlandse historicus E. Tomassen besteedde in 2003, in zijn onuitgegeven scriptie *Tussen eenheid en verscheidenheid: katholiek politiek dissidentisme in Nederland 1945-1980* aandacht aan de RKPN, waarbij hij zich beperkte tot de partijcultuur. Het functioneren van de RKPN in het parlement kwam nauwelijks aan de orde. In dit onderzoek wordt deze lacune onderzocht. Onderzoek naar deze leemte is niet volgens iedereen essentieel. In een mailwisseling vroeg voormalig KVP-Kamerlid Harry Notenboom waarom onderzoek naar de RKPN relevant zou zijn.⁵ De RKPN had immers slechts in één parlementaire periode één zetel en kon geen stempel drukken op de politiek. Op het eerste gezicht een begrijpelijke opmerking. Ondanks de verontwaardiging van Notenboom zal in deze verhandeling geprobeerd worden zijn opvatting te weerleggen.

Om de mening van Notenboom te weerleggen, is onderzoek naar de politiek van de RKPN van belang. Politiek kan onderzocht worden vanuit een harde kant, maar ook vanuit de zachte kant. In zijn afscheidsrede in 1987 verklaarde de Nederlandse historicus Ernst Kossmann dat de zoektocht naar het epicentrum van de politieke macht zou verzanden in de wandelgangen van de Tweede Kamer.⁶ Hiermee bedoelde Kossmann dat politieke geschiedschrijving zich al te nadrukkelijk richtte op de politieke casuïstiek. Politieke cultuur, de zachte kant van de politieke geschiedschrijving bleef onderbelicht. De Nederlandse geschiedkundige Hans Righart was de eerste die het landschap van de politieke cultuur trachtte te verkennen. In 1989 deed Righart de oproep om ook elementen als symboliek, religieuze noties en rituelen mee te nemen in onderzoek naar de politiek.⁷ Twee decennia later is de politieke cultuur in de geschiedschrijving een grotere rol gaan spelen.

In de periode dat Klaas Beuker lid was van de Tweede Kamer veranderde de politieke cultuur, mede als gevolg van maatschappelijke processen. Het ineensstorten van de katholieke zuil is een van die veranderingen. Ten gevolge van deze processen ontstond een grote groep zwevende kiezers en nam het aantal politieke partijen fors toe. Ook ideeën over representatie waren aan verandering onderhevig.

De Belgische politicoloog Bart Maddens typeerde midden jaren negentig vier representatiemodellen: het ‘trustee’, ‘delegate’, ‘mandaat’ en het ‘afspiegelingsmodel’.⁸ Hoewel volgens de

¹ RKPN Nieuwsbrief, mei 1974, 9.

² Dick Houwaart, *Spreiding van macht, kennis en Surinamers. Jaarboek van de Nederlandse politiek 1975* (Amsterdam, 1976), 209.

³ ‘Beuker: KVP moet worden gedwongen tot roomse terugkeer’, *Limburgs Dagblad* (21 november 1972), 4.

⁴ ‘Klaas Beuker (RKPN): ‘Ik ben frontsoldaat’, *De Tijd* (10 november 1972), 9.

⁵ Mailwisseling met Harry Notenboom, 15 februari 2016.

⁶ Henk te Velde, ‘Het feest van de democratie. De traditie van parlementaire vertegenwoordiging’, in: Carla van Baalen e.a. (red.), *Jaarboek parlementaire geschiedenis 2008: Het feest van de democratie: rituelen, symbolen en tradities* (Amsterdam, 2008), 11-25, alhier 12.

⁷ Hans Righart, *Politieke cultuur. Een omgevingsverkenning* (Meppel, 1989), 16-17.

⁸ Bart Maddens, *Kiesgedrag en partijstrategie: de samenhang tussen de beleidsmatige profilering van de partijen en het kiesgedrag van de Vlamingen op 24 november 1991* (Leuven, 1994), 19-24; Ewald R. Engelen en Monika Sie Dhian Ho (red.), *De staat van de democratie. Democratie voorbij de Staat* (Amsterdam, 2004), 21-22.

Nederlandse politicologen Jacques Thomassen en Rudy Andeweg in Nederland al langere tijd de nadruk ligt op het afspiegelingsmodel, was het *delegate*-model in de twintigste eeuw lange tijd de norm.⁹ Na de Pacificatie en invoering van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging (1917) hoorde de onafhankelijk opererende parlementariër, vallend onder het *trustee*-model, voorgoed tot het verleden. Het *delegate*-model, waar kiezers gemobiliseerd worden langs sociale en religieuze scheidslijnen, kwam hiervoor in de plaats. Het principe van het *delegate*-model maakte plaats voor het mandaatmodel waar de partij nog centraler kwam te staan. Partijen lieten in de jaren zestig de ideologische binding los en gingen zich op een pragmatische manier opstellen om meer kiezers te trekken. Sommige partijen, waaronder de KVP, ontwikkelden zich tot een *catch-all party*.¹⁰ De *catch-all party* liet de ideologie los en probeerde met een breder programma zoveel mogelijk kiezers aan te spreken. Uiteraard heeft niet iedere partij of volksvertegenwoordiger sinds de negentiende eeuw dezelfde ontwikkelingen doorgemaakt. Hoewel modellen constructies zijn, werpen ze een interessant licht op de ontwikkeling van de RKPN. Uit de representatiemodellen van Maddens blijkt dat de RKPN, om niet uit de Kamer te verdwijnen, aanhanger was van het afspiegelingsmodel. Ondanks deze opstelling verlangde de partij naar de organisatiestructuur van de KVP in de jaren vijftig.

Tegelijkertijd met de verandering in de opvattingen over representatie werd het Kamerlidmaatschap in de jaren zeventig een fulltime functie. Volgens de geschiedschrijver Bert van den Braak had vanaf de jaren zeventig niet iedere deelsector langer zijn eigen vertegenwoordiger. Andere vereisten als herkenbaarheid, kennis van zaken en debat- en mediavaardigheid werden belangrijker. Binnen het profiel van een Kamerlid vond de ontwikkeling plaats van diversiteit naar homogeniteit. Kamerleden waren in de jaren zeventig over het algemeen hoogopgeleid, hadden bestuurlijke ervaring en waren van middelbare leeftijd.¹¹ De politicoloog J.Th.J. van den Berg signaleerde eveneens de tendens dat Kamerleden na de ontzuiling professioneler werden. Starre verhoudingen in de tijd van de verzuiling bleken nadelig voor de professionaliteit van de Kamer.¹² Van den Berg vatte de ontwikkeling naar het 'saai' gediplomeerde Kamerlid samen in de term 'prefab-Kamerlid'. In bewoordingen van Van den Berg: 'Dit type Kamerlid werd afgeleverd bij een werkplaats waar de partij er zonder veel aanpassingen een kleurtje opverfde.'¹³ Beuker leek in eerste instantie niet in het beeld van het prefab-Kamerlid te passen.

Ontwikkelingen in de opvattingen over representatie, de achtergrond van het Kamerlid en parlementaire cultuur zijn slechts voorbeelden van een veranderende politieke cultuur in de jaren zeventig. De Nederlandse historicus Henk te Velde bepleitte in zijn oratie uit 2003 meer aandacht voor theater en rituelen in de politiek. Zonder notie te nemen van rituelen en theater is de parlementaire cultuur volgens Te Velde niet te begrijpen. Frank van Vree schaarde zich in zijn bijdrage over de journalistieke cultuur achter de opvattingen van Te Velde. Media identificeerden de politiek sinds jaar en dag met beelden van een wedstrijd, spel of theater.¹⁴ Het stond volgens Te Velde buiten kijf dat een parlamentslid het theatrale aspect nodig had om als vertegenwoordiger een brug te slaan naar zijn achterban. Parlementair historicus Carla van Baalen maakte daarbij wel een kanttekening. Volgens Van Baalen moet het parlement niet enkel als een theater worden beschouwd. Op deze manier zou een beeld kunnen ontstaan van een parlement dat geen inhoudelijke waarde heeft, tegenover de niet-theatrale regering die alles beslist.¹⁵

In het verlengde van de opvatting van politiek als theater wordt politiek door Te Velde opgevat als een spel binnen de plenaire zaal. Politiek werd al in 1938 voorgesteld als een spel.¹⁶ In *Homo Ludens*

⁹ Rudy Andeweg en Jacques Thomassen (red.), *Van afspiegelen naar afrekenen? De toekomst van de Nederlandse democratie* (Leiden, 2011), 24.

¹⁰ Karl Dittrich, 'The Netherlands 1946-1981', in: Ian Budge e.a. (red.), *Ideology, Strategy and Party Change: Spatial Analyses of Post-War Election Programmes in 19 Democracies* (Cambridge, 2008), 217; Vgl. Sarah Elise Wiliarty, *The CDU and the politics of gender. Bringing women to the party* (Cambridge, 2010), 204.

¹¹ Bert van den Braak, 'Representerende het Nederlandse Volk', in: Remieg Aerts e.a. (red.), *In dit huis: twee eeuwen Tweede Kamer* (Amsterdam, 2015), 65-89, alhier 83.

¹² J.Th.J. van den Berg, *De toegang tot het Binnenhof. De maatschappelijke herkomst van Tweede-Kamerleden tussen 1849 en 1970* (Antwerpen, 1983), 256.

¹³ J.Th.J. van den Berg, *Tussen Nieuwspoort & Binnenhof. De jaren 60 als breuklijn in de naoorlogse ontwikkelingen in politiek en journalistiek: opstellen aangeboden aan Prof. Dr. N. Cramer* (Den Haag, 1989), 209.

¹⁴ Frank van Vree, *De wereld als theater. Journalistiek als culturele praktijk* (Amsterdam, 2006), 16.

¹⁵ Carla van Baalen, Willem Breedveld, Godelieve van Heteren en Henk te Velde, 'Het theater van de politiek' *Groniek Historisch Tijdschrift* 163 (2004), 257-276, alhier 263.

¹⁶ J.R. McSpadden, *Spel, Spelbrekers en Parlementaire Cultuur: het informele leven van de Nederlandse Kamer gedurende het interbellum* (onuitgegeven masterscriptie, Universiteit Leiden, 2010), 5.

beschreef Johan Huizinga zijn opvattingen over het 'spel'. De Amerikaanse historicus McSpadden heeft, aan de hand van Huizinga, laten zien dat nieuwkomers het moeilijk hadden in de Tweede Kamer. Ze hadden moeite om te worden toegelaten tot het spel en om het spel op een 'goede' manier te spelen.¹⁷ Henk te Velde bracht onderscheid aan in de soorten nieuwkomers. Enerzijds waren er de nieuwkomers die nog niet volledig geaccepteerd werden omdat zij onvoldoende bekend waren met de spelregels. Anderzijds waren er nieuwelingen die buitenstaander wilden blijven en geen aansluiting zochten bij hun collega's.¹⁸

Huizinga stelde in *Homo Ludens* dat het parlementaire spel stopt aan het eind van een debat.¹⁹ Het functioneren van een Kamerlid houdt echter niet op nadat de Kamervoorzitter het debat geschorst of gesloten heeft. Omgang met collegae na het debat zegt ook veel over het functioneren van Kamerleden. Sociabiliteit is om deze reden een belangrijk begrip. Willem van den Berg gaf de volgende definitie van sociabiliteit: 'Een behoefte aan onderling gezelschapsleven, een cultivering van contacten met gelijkgestemden, en in het verlengde daarvan eerder de neiging om gemeenschappelijke activiteiten te ontplooiën dan als individu te opereren.'²⁰ Ook Beuker moest socialiseren in een nieuwe omgeving waar de werkplek niet was ingericht, de persoonlijke medewerker niet klaarstond en de postvakken niet uitpuilden.²¹ Informele contacten moesten tevens worden gelegd en opgebouwd. Sociabiliteit heeft uiteraard ook betrekking op de gevestigde Kamerleden, maar dat zal in dit onderzoek onderbelicht blijven.

Naast sociabiliteit wordt ook gekeken naar de retorische en talige vaardigheden van Beuker, niet alleen in de vergaderzaal van de Tweede Kamer, maar ook in zijn optredens voor de parlementaire pers en in de *Zendtijd voor Politieke Partijen*. Overigens mag de harde kant van de politieke geschiedschrijving niet onderbelicht blijven, omdat ook deze vorm van onderzoek relevante informatie biedt over het functioneren van de RKPN. Zo komt de focus niet eenzijdig op het parlement als theater te liggen.

Structuur

Door de bundeling van bovengenoemde onderzoekselementen kan een antwoord geformuleerd worden op de centrale onderzoeksvraag: hoe functioneerde de RKPN in de Tweede Kamer? Alvorens een analyse te maken van het parlementaire functioneren van de RKPN, moeten eerst twee descriptieve deelvragen worden beantwoord. De RKPN is eenvoudigweg niet te begrijpen zonder aandacht te besteden aan de historische context van katholieke partijen. In hoofdstuk 1 wordt stilgestaan bij katholieke partijvorming vanaf de negentiende eeuw en op welke gebieden deze katholieke splinterpartijen verschilden van de RKPN? Het tweede gedeelte van dit hoofdstuk beschrijft de oprichting en ontwikkeling van de KVP, en de onvrede die hieruit voortkwam. Kortom, waarom ontstond de RKPN? In de beantwoording is ruimte voor een korte beschrijving van de veranderingen in het katholieke domein. Grote gebeurtenissen als het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) en het Pastoraal Concilie van de Nederlandse Kerkprovincie (1966-1970) bleken een voedingsbodem voor het ontstaan van de RKPN.

In hoofdstuk 2 wordt stilgestaan bij de RKPN als partij. Wat voor type partij was de RKPN en in hoeverre verschildte die van de KVP? De politicologen Paul Lucardie en Thomas Rochon en de sociologen Menno Hurenkamp en Jan-Willem Duyvendak bieden plausibele verklaringen voor de verschillen tussen de KVP en de RKPN. Bij de verdere beantwoording van deze deelvraag worden voornamelijk de klassieke elementen uit de politieke geschiedschrijving in acht genomen, namelijk de ideologische en organisatorische aspecten. Hoewel klassiek onderzoek in dit deel de boventoon voert, komen ook enige culturele aspecten aan bod. Hierbij kan worden gedacht aan onderwerpen als de achtergrond van de RKPN-stemmer, of de sfeer op verkiezingsavonden.

Hoofdstuk 3 zal het parlementaire functioneren van de RKPN analyseren en een antwoord bieden op de onderzoeksvraag. Om deze vraag te beantwoorden worden de parlementaire gebeurtenissen geanalyseerd waarin Beuker een belangrijke rol speelde. Utlatingen in de parlementaire pers worden

¹⁷ McSpadden, *Spel, Spelbrekers en Parlementaire Cultuur*, 8.

¹⁸ Henk te Velde, 'Spelers en Spelbrekers: De beschaving van de Tweede Kamer', *De Negentiende Eeuw* 30 (2006), 35-47, alhier 37-38.

¹⁹ McSpadden, *Spel, Spelbrekers en Parlementaire Cultuur*, 7.

²⁰ Willem van den Berg, 'Sociabiliteit, genootschappelijkheid en de orale cultus', in: Marijke Spies e.d. (red.), *Historische letterkunde. Facetten van vakbeoefening* (Groningen, 1984), 151-171, alhier 154.

²¹ Michael Rush en Phillip Giddens, *Parliamentary Socialisation. Learning the ropes of Determining Behaviour* (Londen, 2011), 74.

hierin verwerkt. Daarnaast worden in dit hoofdstuk de sociabiliteit, de relaties in het krachtenveld en Beukers bijdrage aan het abortusdebat onder de loep genomen. Tot slot is het voor de lezer van belang om te weten dat 'de RKPN' en 'Klaas Beuker' in de hoofdstukken 2 en 3 als synoniemen worden gebruikt. Beuker was immers de enige volksvertegenwoordiger van de RKPN en had de touwtjes stevig in handen.

Methodiek

Voor deze scriptie is gebruik gemaakt van een breed palet aan bronmateriaal. Voor hoofdstuk 1 is voornamelijk gebruik gemaakt van secundaire literatuur. Zo worden kleine katholieke partijen bestudeerd via het werk van de politiek historicus Koen Vossen. Ook het onderzoek van de politicoloog Ruud Koole moet meer duidelijkheid scheppen over de aard, functie en betekenis van kleine katholieke partijen. Om het veranderende katholieke domein uit te lichten, is gebruik gemaakt van de inzichten van de godsdienstsocioloog Walter Goddijn en historicus J.A. Bornewasser. Voor de beantwoording van de tweede deelvraag, over het functioneren van de RKPN als partij, is voornamelijk het werk van Tomassen gebruikt. Bovendien is gekeken naar het spaarzame primaire bronmateriaal van de partij, zoals nieuwsbrieven en het archief van partijsecretaris Leechburch Auwers (1922-). Ook enkele archieven van het Katholiek Documentatie Centrum (KDC) zijn geraadpleegd, waaronder het archief van J.J. Loeff, P.J.J. Mertens, de KRO en het conservatieve katholieke blad de *Confrontatie*.

Voor de hoofdstukken 2 en 3 van dit onderzoek is primair bronmateriaal bestudeerd. Kranten, nieuwsbrieven en de *Handelingen* vormen de belangrijkste bronnen, aangezien hieruit de acties en opvattingen van Beuker direct herleidbaar zijn. Naast bestudering van het primair bronmateriaal is geprobeerd parlementariërs uit de periode 1972-1977 te benaderen. Ook is een interview afgenomen met de zoon van Klaas Beuker, Answerd Beuker. Aan *oral history* zijn uiteraard bezwaren verbonden. Zo zijn herinneringen altijd een reconstructie van eerdere ervaringen en bevindingen.²² Critici zullen zich om deze reden afvragen wat de waarde is van reconstructies veertig jaar later. De historicus Selma Leydesdorff beweerde in haar boek *De mensen en de woorden* dat *oral history* net zo subjectief en bruikbaar is als andere ego-documentatie.²³

Onderzoek naar de RKPN brengt tevens een aantal beperkingen met zich mee. Kleine partijen, vaak bestempeld als figuranten, zijn niet intensief onderzocht door Nederlandse historici. Door de beperkte historiografie en ruimte zijn voor dit onderzoek slechts enkele criteria gebruikt. Opgeworpen onderzoekscriteria zijn als fragmenten uit een mozaïek en bieden niet het absolute antwoord op het functioneren van de RKPN. Iedere historicus zal onherroepelijk eigen criteria hanteren om het parlementaire functioneren van kleine partijen te toetsen. De historicus Gerrit Voerman voegde bijvoorbeeld het comparatieve element toe aan de potentiële onderzoekscriteria. Volgens Voerman komen verschillen in cultuur pas bovendien als er comparatief onderzoek wordt uitgevoerd.²⁴ In dit onderzoek is er echter weinig ruimte voor het comparatieve element.

²² Manuela de Bois-Reymond en Ton Wagemakers (red.), *Mondelinge Geschiedenis: over theorie en praktijk van het gebruik van mondelinge bronnen* (Amsterdam, 1983), 21.

²³ Selma Leydesdorff, *De mensen en de woorden* (Amsterdam, 2004), 48-49.

²⁴ Gerrit Voerman, 'Partijcultuur in Nederland: naar nieuwe invalshoeken in de studie van de politieke partij', in: G. Voerman en D. J. Wolfram (red.), *Benaderingen van de geschiedenis van politiek* (Groningen, 2006), 43 – 49, alhier 44.

1. Katholieke splinterpartijen tot 1940, de ontwikkeling van de KVP en het ontstaan van integralistische splinters in de jaren zeventig

1.1 Katholieke splinters tot 1940

In tegenstelling tot protestantse partijvorming ontstond katholieke partijvorming moeizaam. Pas in 1926, een halve eeuw na de oprichting van de ARP, werd de eerste katholieke eenheidspartij opgericht. Hoewel de oprichting van de Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP) werd voorgesteld als een breuk, zal in het verloop van dit hoofdstuk blijken dat continuïteit meer op zijn plaats is. In de negentiende eeuw heerste er grote politieke verdeeldheid onder katholieken. Een voorbeeld van deze disharmonie was het spreekverbod dat de katholieke emancipator Herman Schaepman (1844-1903) in 1894 kreeg opgelegd door het diocees Haarlem. De reden voor dit verbod was de steun van Schaepman aan het kieswetvoorstel van de liberaal Tak van Poortvliet. Naast verdeeldheid over het kieswetvoorstel bestond er tussen katholieken onenigheid over koloniën, belastingen en grondwetsherzieningen.

Ondanks het gebrek aan eensgezindheid was er in de jaren veertig van de negentiende eeuw bij katholieken een welwillende houding ontstaan tegenover het liberale constitutionalisme van Thorbecke dat emancipatie mogelijk maakte.²⁵ Liberale opvattingen zouden echter spoedig concurrentie krijgen van de antiliberale ultramontanisten. Ofschoon de ultramontanisten nog klein in aantal waren, werd door een aantal liberale katholieken de noodzaak gevoeld om de krachten te bundelen in een bond, vereniging of staatspartij.²⁶ Samenwerking kwam echter zeer langzaam van de grond. Desalniettemin werd er in de Tweede Kamer samengewerkt tussen katholieke politici. Daarbij moet worden opgemerkt dat het katholieke Kamerdeel bestond uit notabelen, voornamelijk afkomstig uit Brabant en Limburg. Hoewel samenwerking bestond, was deze in veel gevallen niet gebaseerd op religieuze motieven. Indien van partijvorming gesproken kan worden, was er dus eerder sprake van een 'Noord-Brabantse-Limburgse-Partij' dan van een katholieke partij.²⁷

Eind jaren zeventig deed Schaepman een poging om meer politieke eenheid onder de katholieken te bewerkstelligen. In 1883 publiceerde hij *Een Katholieke partij, Proeve van een program*. Kenmerkend voor de *Proeve* was de stelling dat katholieken door de verdeeldheid moeilijk hun politieke koers konden bepalen.²⁸ Met de opgelaaide schoolstrijd in de jaren tachtig bleek deze redenering aannemelijk. Ultramontanisten, van mening dat bijzonder onderwijs essentieel was, gingen samenwerken met antirevolutionaire politici.²⁹ De historicus Manning omschreef de katholieke politiek als volgt: 'Zij durfden zich slechts aan te sluiten bij anderen wanneer zij vrijwel zeker konden rekenen op een goede uitslag.'³⁰ Volgens Schaepman moest er een partij komen die de standpunten toetste aan de eeuwige beginselen van de katholieke kerk. Hoewel de *Proeve* aanvankelijk weinig aandacht kreeg, kwam politieke samenwerking langzaam op gang.³¹

Schaepman boekte in de jaren negentig zijn eerste successen. In 1891 werd de katholieke Kamerclub opgericht en in 1897 werden kiesorganisaties aan het door Schaepman geïnitieerde program gebonden. Na de dood van de katholieke emancipator in 1903, werd in 1904 de Algemeene Bond van R.K. Kiesverenigingen opgericht. Deze bond werd al in de negentiende eeuw informeel de R.K. Staatspartij genoemd, kreeg geregeld aandacht in de media en werd een enkele keer genoemd in de Tweede Kamer.³² Na de invoering van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging (1917) werd de noodzaak om een landelijke katholieke partij op te richten groter. De Algemene Bond maakte om deze reden plaats voor de RKSP. De RKSP ontstond niet vanuit het niets, maar uit een proces van geleidelijke samenwerking.

²⁵ Henk van den Berg, *In Vrijheid Gebonden, Negentiende-eeuwse katholieke publicisten in Nederland over geloof, politiek en moderniteit* (Nijmegen, 2005), 215.

²⁶ J.A. Bornewasser, *Katholieke Volkspartij 1945-1980*. Band I: *Herkomst en groei (tot 1963)* (Nijmegen, 1995), 7; Pieter de Coninck, *Een les uit Pruisen: Nederland en de Kulturkampf, 1870-1880* (Hilversum, 2005), 115.

²⁷ Bornewasser, *Herkomst en groei*, 13.

²⁸ Ibidem, 17.

²⁹ Van den Berg, *In Vrijheid Gebonden*, 279.

³⁰ A.F. Manning, *Mensen en situaties. Scènes uit het katholiek leven in de negentiende en twintigste eeuw* (Baarn, 1990), 271. Geciteerd in: Ruud Koole, *Politieke Partijen in Nederland: ontstaan en ontwikkeling van partijen en partijstelsel* (Utrecht, 1995), 152.

³¹ Bornewasser, *Herkomst en groei*, 21.

³² *Verslag der handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 1890-1891, 23 april 1891, 1106.

Na oprichting van de RKSP wilde de kerk politieke eenheid voorstellen als een grondbeginsel. Ondanks de nadrukkelijke roep om harmonie ontstond er een breed scala aan katholieke splinterpartijen. Waarom besloten deze splinters een andere koers te varen ondanks de gepropageerde katholieke eenheid? Voor de beantwoording van deze vraag is het katholieke integralisme van wezenlijk belang. Met de encycliek *Pascendi Dominici Gregis* (1907) opende paus Pius X (1903-1914) de jacht op het heersende modernisme. Vaticaanse opvattingen over de eenheidskerk, onveranderlijke geloofsleer en onfeilbaarheid van de paus werden stevig verankerd in het katholicisme.³³ Hoewel er in Nederland rond de *Maasbode* een integralistische stroming bestond, geleid door de priester M.A. Thomsen (1861-1938), ging de strijd tussen modernisten en integralisten grotendeels aan Nederland voorbij.

Integralisme is in Nederland niet geheel onproblematisch. Tijdens het interbellum maakte een deel van de protestanten een ontwikkeling door die verwant was aan het integralisme. De Hervormd-Gereformeerde Staatspartij (HGSP), opgericht in 1921, wilde politiek bedrijven waarbij het zich richtte op de zuivere Bijbelse normen.³⁴ Om protestantse en katholieke opvattingen niet met elkaar te verwarren, wordt de definitie van de politicoloog Hans Daalder gehanteerd: het zo ongeschonden willen belijden van bepaalde, in dit geval katholieke beginselen.³⁵ Pas na 1950 kwamen er in Nederland integralistische motieven bovendrijven.³⁶ Het integralisme zal om deze reden in hoofdstuk 2 terugkeren, aangezien de RKPN het katholicisme zo zuiver mogelijk wilde belijden. Om het integralisme en katholieke partijvorming in de jaren zeventig te begrijpen, is een terugblik op het interbellum echter noodzakelijk.

Kijkend naar het interbellum valt op dat katholieke splinterpartijen vooral lokaal successen wisten te behalen. Bij de landelijke verkiezingen boekten katholieke partijen over het algemeen geen winst. Alleen de Rooms-Katholieke Volkspartij (RKVP) wist in 1925 en 1933 één zetel te behalen. 'Het beeld van een eensgezind katholiek volksdeel lijkt eerder bevestigd dan de gesuggereerde diversiteit', aldus politiek historicus Koen Vossen.³⁷ Ondanks het geringe aantal succesvolle splinters was de RKSP, evenals de katholieke kerk, beducht voor randpartijen. Wanneer er zich landelijk een katholieke splinter als alternatief aandiende, schroomde de RKSP niet om deze splinters openlijk dwars te zitten. Ook het Nederlandse episcopaat had in 1901 katholieke afvalligheid verboden. Eenheid was het hoogste goed. Alleen door eenheid kon het katholieke volksdeel tegen de protestantse natie worden beschermd.³⁸

Na intreding van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging werd de roep om eenheid in de RKSP en de katholieke kerk nog luider. Het katholieke volksdeel was immers niet homogeen. Er bestond heterogeniteit in belangen, waardoor de RKSP ervoor moest waken dat het evenwicht niet zou worden verstoord. Zou er ook maar één splinter heimelijk worden toegestaan dan was, zo vreesde de RKSP, het hek van de dam. Desalniettemin deden in 1922 de Nieuwe Katholieke Partij (NKP) en Lijst-Arts een gooi naar het Kamerlidmaatschap. Katholieke notabelen kwamen tot het besluit om de NKP op te richten, omdat men zich weggedrukt voelde door de arbeiders. Door het algemeen kiesrecht zouden arbeiders te veel invloed hebben op de kandidatenlijst, waardoor 'fatsoenlijke' katholieken niet langer in aanmerking kwamen voor de Kamer. De frictie tussen arbeiders en de gegoede katholieke burgerij was al gaande sinds de tijd van Schaepman.³⁹ Ondanks dat de NKP een zelfstandige politieke partij was, zag het zichzelf niet als afwijkend ten opzichte van de katholieke eenheid. Indien de NKP zetels wist te behalen, zou men in de Kamer aansluiting zoeken bij de katholieke Kamerclub. Het episcopaat oefende druk uit waardoor veel NKP'ers uiteindelijk afzagen van kandidaatstelling. In de herfst van 1922 besloot vrijwel iedere NKP'er terug te keren naar de moederpartij.⁴⁰

Waar de NKP ideologisch niet afweek van de RKSP deed ook Lijst-Arts dat niet. Antoine Arts, gerenommeerd burger van Tilburg, was in conflict gekomen met het RKSP-partijbestuur dat hem niet op de kandidatenlijst had geplaatst. Als reactie deed Arts mee aan de landelijke verkiezingen in 1922. Het episcopaat kwam als reactie met een vernietigende verklaring over splinters. Zelfs tijdens de kerkelijke viering van Arts' gouden bruiloft werd de bisschoppelijke mededeling geproclameerd. Naar verluidt bleef

³³ R.S. Zwart, *'Gods wil in Nederland', Christelijke ideologieën en de vorming van het CDA (1880-1890)* (Kampen, 1996), 71.

³⁴ Koen Vossen, *Vrije vissen in het Vondelpark. Kleine politieke partijen in Nederland 1918-1940* (Amsterdam, 2003), 95.

³⁵ Vossen, *Vrije vissen in het Vondelpark*, 95; Hans Daalder, 'De kleine politieke partijen- een voorlopige poging tot inventarisatie', *Acta Politica* 1 (1966), 172-196, alhier 192.

³⁶ Zwart, *'Gods wil in Nederland'*, 74.

³⁷ Vossen, *Vrije vissen in het Vondelpark*, 96.

³⁸ Ibidem, 95.

³⁹ Jos van Meeuwen, *Lijden aan eenheid. Katholieke arbeiders op zoek naar hun politieke recht* (Hilversum, 1998), 95.

⁴⁰ Vossen, *Vrije vissen in het Vondelpark*, 99.

de oud-zouaaf door tranen geroerd achter in de kerk.⁴¹ Arts trok zich echter niet terug, maar wist niet voldoende stemmen te halen voor een Kamerzetel.

In 1923 deed wederom een katholieke partij een serieuze poging om in de Tweede Kamer te komen. De RKVP beweerde net als de eerdere splinters vast te houden aan de katholieke eenheid. Bovendien was de partij allesbehalve integralistisch. In 1923 werd Antoine Arts, zoon van Pius Maria Arts, lijstaanvoerder van de RKVP. Hij was echter niet de oprichter van de partij. De RKVP week niet veel af van de RKSP op het gebied van de katholieke ideologie. Daarentegen vond de RKVP dat de economische politiek van de RKSP niet compatibel was met de christelijke gerechtigheid en de encycliek *Rerum Novarum* (1891).⁴² Naast het aannemen van een pacifistische houding streed de partij tegen huurverhoging en voor extra steun aan grote gezinnen. Tevens vond de RKVP het jammerlijk dat de RKSP zich onvoldoende inzette voor schrapping van het processieverbod en de instandhouding van het gezantschap bij de Heilige Stoel.⁴³ Kortom, de RKVP was 'links' georiënteerd en week op dit punt af van de NKP en Lijst-Arts die hoofdzakelijk kritiek hadden op de kandidaatstelling. In 1925 wist de RKVP één zetel te behalen die werd ingenomen door Arts. De uitslag was bijzonder aangezien de RKVP niet uit landelijke kopstukken bestond en de campagne vrijwel alleen in Tilburg was gevoerd. Al met al hadden Tilburgers de RKVP een zetel bezorgd. Hoewel de partij slechts één zetel behaalde, was de RKSP uiterst bezorgd. De RKSP vreesde dat wanneer een kopstuk een eigen partij begon, de moederpartij uiteen zou vallen.

Dat de angst voor dissidentisme niet ongegrond was, bleek uit de afsplitsing van de Delftse hoogleraar Johannes Antonius Veraart. Veraart, woordvoerder van de linkervleugel van de RKSP, werd voorzitter van het Verbond St. Michaël (1924). Het Verbond St. Michaël wilde meer democratisering door leden inspraak te geven in de samenstelling van de kandidatenlijst en het partijprogramma. Bovendien wilde het Verbond zich nadrukkelijk hard maken voor de armen in de samenleving.⁴⁴ Veraart verliet in 1932 de RKSP en richtte in 1933 de Katholieke Democratische Bond (KDB) op. De RKVP, sinds 1929 uit de Kamer, keerde in 1933 met één zetel terug in het parlement. Niet lang daarna fuseerde de RKVP met de KDB tot de Katholieke Democratische Partij (KDP).⁴⁵ In 1937 wist de KDP geen zetel te behalen. Tegenwerking van de katholieke bisschoppen en de inmiddels progressievere koers van de RKSP waren debet aan de ondergang.⁴⁶

Wanneer katholieke splinters van vóór 1940 onderzocht worden, blijkt dat deze niet ontstonden uit integralistische motieven. Dissidentisme kwam voort uit onvrede over de beperkte democratisering binnen de RKSP, of uit onvrede over het sociaaleconomisch beleid. Bovendien zagen de splinterpartijen zich niet als dissidenten, zij deden enkel een poging om de koers van de RKSP te veranderen.

1.2 Oprichting en ontwikkeling van de KVP

Waar tijdens de Tweede Wereldoorlog door een deel van de bevolking werd uitgekeken naar een politieke doorbraak, bleek dit al spoedig geen haalbare kaart. Aangezien de katholieke zuidelijke provincies eerder werden bevrijd, waren katholieke gezagsstructuren snel hersteld. Op 22 december 1945 werd de KVP officieel opgericht. Het *Algemeen Staatskundig Programma* meldde: 'Zij, de KVP, staat op grondslag van de beginselen van de natuurlijke zedenwet en de Goddelijke Openbaring, waarbij ze de uitspraken van het kerkelijke leergezag aanvaardt.'⁴⁷ De KVP was op papier én in de praktijk de voortzetting van de vooroorlogse RKSP.

Kort na de oprichting van de KVP bleek dat katholiek dissidentisme nog niet was uitgestorven. Op 11 december 1948 werd de Katholiek Nationale Partij (KNP) opgericht als voorzetting van de Lijst-Welter (Comité van Actie). Oud-minister van Koloniën Charles Welter (1880-1972) wist met zijn partij in 1948 één Kamerzetel te bemachtigen. In 1952 wist de KNP zelfs een tweede zetel in de wacht te slepen. Welter dacht ideologisch niet anders dan de KVP, maar was ontstemd over de te linkse koers. Welter vond de rol van de PvdA in de regering te groot en uitte kritiek op het Indië-beleid van de kabinetten-Drees.⁴⁸ De KNP had een beknopt partijprogramma en was een rechtse luis in de pels. Integralistisch was de partij

⁴¹ Vossen, *Vrije vissen in het Vondelpark*, 98.

⁴² J.A. Jungman en F.K. van Itersen (red.), *Parlement en kiezer. Jaarboekje 1933-1934* (Den Haag, 1933), 113.

⁴³ Jungman en Itersen, *Parlement en kiezer*, 113-114.

⁴⁴ Van Meeuwen, *Lijden aan eenheid*, 240-242.

⁴⁵ Bornewasser, *Herkomst en groei*, 75.

⁴⁶ Koole, *Politieke Partijen in Nederland*, 185.

⁴⁷ KVP, *Algemeen Staatskundig Program van de Katholieke Volkspartij* (Den Haag, 1946), 1.

⁴⁸ Jac Bosmans, 'Beide er in en geen van beide er uit. De rooms-rode samenwerking 1945-1952', *BMGN* 96 (1981), 204-229, alhier 219.

niet. In 1955 keerden de KPN'ers, op aandringen van de Nederlandse bisschoppen terug naar de KVP.

Mede ten gevolge van het succes van de KNP werd er in de jaren vijftig nagedacht over de karakterisering van de KVP. Met name partijleider Carl Romme en partijideoloog Stokman stonden stil bij deze positionering. Moest de KVP een eenheidspartij blijven, gebaseerd op geestelijke en zedelijke uitgangspunten, of moest de KVP meer een programpartij worden?⁴⁹ Door fikse kritiek werd uiteindelijk gekozen voor een beginsel- en programpartij. In de praktijk bleek er nog altijd weinig veranderd aan het beginselprogramma van de KVP. De KVP 'zou kerkelijk leergezag aanvaarden en wilde Gods wet als opperste richtsnoer blijven volgen'.⁵⁰ Kleine koersveranderingen brachten de KVP geen succes. De KVP verloor in 1952 twee zetels. Romme besloot na de verkiezingsnederlaag stil te staan bij de principes van katholieke politiek. De katholieke politiek van na de Tweede Wereldoorlog richtte zich niet langer op de voltooide katholieke emancipatie, maar op het behoud van de eigen confessionele identiteit.⁵¹

Romme was niet de enige die nadacht over de katholieke identiteit en de definitie van katholieke politiek. Sinds de jaren vijftig was de discussie over de invulling van het katholicisme in een stroomversnelling gekomen. Progressieve liturgische bewegingen zagen het licht en steeds meer katholieken zagen heil in een oecumenische samenwerking met protestanten. Verschillende organisaties, waaronder de Katholieke Actie, de Sint-Willibrordvereniging en het Katholiek Nationaal Bureau voor Geestelijke Gezondheidszorg, relativeerden de onfeilbaarheidsaanpakken van de paus. Dergelijke organisaties sloten de ogen niet voor de veranderende wereld en stonden open voor confessionele samenwerking. Rome trachtte tweemaal in het Nederlandse katholieke domein te interveniëren met neo-integralistische bepalingen.⁵² Nederlandse bisschoppen vaardigden het bisschoppelijk mandement *De katholieke in het openbare leven van deze tijd* uit om de doorbraak-gedachte af te keuren en een verbod op te leggen voor lidmaatschap van socialistische organisaties. Katholieke PvdA'ers bleven de doorbraakgedachte echter trouw.

Progressieve veranderingen zouden spoedig plaatsvinden. Op 9 oktober 1958 stierf paus Pius XII en werd opgevolgd door Johannes XXIII, die met zijn initiatieven de katholieke cultuur in rap tempo deed veranderen. De tijd van het eenheidsdenken der Pius-pauzen was voorbij.⁵³ Johannes XXIII riep op tot de organisatie van het Tweede Vaticaans Concilie om de kerk weer bij de tijd te brengen. 'Vaticanum II' had grote invloed op de Nederlandse katholieken, zo ook op de KVP. Fractie leider Norbert Schmelzer sprak van een 'snel veranderend klimaat en een vervreemding van het katholieke gezag'.⁵⁴ Langzaam liet de KVP in de jaren zestig de katholieke ideologie los. Door de vernieuwing werd het partijbestuur steeds ruimdenkender. Waar een gescheiden persoon in 1959 nog ongeschikt werd geacht als afdelingsleider was deze opvatting in de jaren zestig een gepasseerd station.

Beïnvloed door het Tweede Vaticaans Concilie publiceerde de KVP in januari 1966 het *Structuurrapport*. In dit *Structuurrapport* werd de volgende kernverandering gemeld: 'Uit de KVP moeten de elementen verwijderd worden, die een bepaalde kerk-gebondenheid suggereren, waardoor haar optreden en activiteiten de schijn krijgen van allemaal gericht te zijn op 'de goede katholieke zaak'.⁵⁵ Bisschop Bluysen van Den Bosch voegde hieraan toe: 'Niemand kan verplicht worden om op een confessionele partij te stemmen.' Nederlandse bisschoppen lieten het politieke eenheidsdenken los waardoor partijkeuze een individuele afweging werd.⁵⁶ In 1967 vond de KVP dat er geen redenen waren voor het voortbestaan van de partij.⁵⁷ In 1971 probeerde partijvoorzitter Dick de Zeeuw van de KVP een gedeconfessionaliseerde partij te maken, open van karakter met een positionering links van het midden. Op deze manier moest behoudende politiek geweerd worden uit het Christen-Democratisch Appèl (CDA).⁵⁸ Gesprekken over confessionele samenwerking waren namelijk reeds gaande.

⁴⁹ J.A. Bornewasser, *Katholieke Volkspartij 1945-1980* Band II, *Heroriëntatie en integratie (1963-1980)* (Nijmegen, 2000), 681.

⁵⁰ KVP, *Algemeen Staatskundig Program*, 2.

⁵¹ Walter Goddijn, Jan Jacobs en Gérard van Tillo, *Tot vrijheid geroepen. Katholieken in Nederland 1945-2000* (Baarn, 2000), 32.

⁵² Goddijn e.a., *Tot Vrijheid geroepen*, 44.

⁵³ Ibidem, 157.

⁵⁴ Ibidem, 239.

⁵⁵ Rapport van de Structuurcommissie van de KVP, *Grondslag en karakter van de KVP* (Den Haag, 1966), 1-16.

⁵⁶ Goddijn e.a., *Tot Vrijheid geroepen*, 241-242.

⁵⁷ Bornewasser, *Heroriëntatie en integratie*, 31-33; Sjoerd Keulen, *Monumenten van beleid. De wisselwerking tussen Nederlands rijksoverheidsbeleid, sociale wetenschappen en politieke cultuur, 1945-2002* (Hilversum, 2014), 76.

⁵⁸ Paul Luykx, *Daar is nog poëzie, nog kleur, nog warmte' Katholieke bekeerlingen en moderniteit in Nederland, 1880-1960* (Hilversum, 2007), 187.

Het Tweede Vaticaans Concilie had niet enkel uitwerkingen op de KVP, maar op de gehele katholieke bevolking. Voor veel katholieken gingen de vernieuwingstendenzen niet ver genoeg. In de jaren zestig ontstond een vernieuwingsdrang die de kerk volledig wilde veranderen.⁵⁹ Deze vernieuwingsdrang bleef aanwezig en mondde al snel uit in een proces dat de Nederlandse bisschoppen niet meer konden stoppen. Zo werd in 1966 de progressieve *Nieuwe Catechismus* geïntroduceerd door kardinaal Alfrink en in 1967 het Pastoraal Concilie van de Nederlandse Kerkprovincie georganiseerd. Dit concilie moest de vernieuwingen van Vaticanum II inpassen in de Nederlandse katholieke kerk. Hoewel de uitkomsten slechts een aanbeveling waren aan het Nederlandse episcopaat, ontstond er veel onvrede onder conservatieve katholieken. Behoudende krachten stonden veelvuldig in contact met Rome om de vernieuwing te stoppen. Leden van de Vaticaanse Curie wezen de beraadslagingen van het Pastoraal Concilie, evenals de *Nieuwe Catechismus* af. De vernieuwingsdrang bracht de Nederlandse en Romeinse kerk met elkaar in conflict.⁶⁰ Op het moment dat tijdens het Nederlandse Concilie het celibataire leven werd afgewezen, was voor Rome de maat vol. Nederlandse katholieken werden door internationale media in één adem genoemd met ketterij en afgeschilderd als losgeslagen vernieuwers.⁶¹

Om tegenwicht te bieden aan de vernieuwing organiseerden conservatieve katholieken zich rond behoudende organisaties en geestelijken. Zo reisden veel behoudende katholieken naar Utrecht om de mis bij te wonen van de reactionaire pater Kotte. Uiteindelijk resulteerde alle onvrede in de oprichting van integralistische politieke partijen. In 1970 werd de Nieuw Roomse Partij (NRP) opgericht door de Heerlense Tine Cuijpers-Boumans (1908-1995). Veel leden van de NRP, waaronder Klaas Beuker, waren betrokken bij de conservatieve Ida Peerdeman-beweging. Door zich in te zetten voor de omstreden Maria-zienares Ida Peerdeman, smolten religieus en politiek conservatisme samen.⁶² Overigens verlieten ook progressieve katholieken de KVP. Katholieke radicalen hadden in 1968 de KVP verlaten en de niet-confessionele Politieke Partij Radicalen (PPR) opgericht.⁶³

⁵⁹ Paul Luykx, *Andere katholieken: opstellen over Nederlandse katholieken in de twintigste eeuw* (Nijmegen, 200), 186.

⁶⁰ Bart Latré, *De kerk-en maatschappijkritische beweging in Vlaanderen 1958-1990* (Leuven, 2011), 106.

⁶¹ Gian Ackermans en Marit Monteiro, *Mannen Gods: clericale identiteit in verandering* (Hilversum, 2007), 25-26.

⁶² Marjet Derks, 'Een andere tijdgeest', in: Peter van Dam e.a. (red.), *Achter de Zuilen. Op zoek naar religie in naoorlogs Nederland* (Amsterdam, 2014), 201-230, alhier 223-224.

⁶³ Bornewasser, *Heroriëntatie en integratie*, 309; Jan- Jaap van den Berg, 'De ARP als evangelische volkspartij?', in: George Harinck, Roel Kuiper en Peter Bak (red.), *De Antirevolutionaire Partij 1829-1980* (Hilversum, 2001), 272.

2. De RKPN: opvattingen, organisatie en partijcultuur

2.1 Voorgeschiedenis en oprichting

Sinds de jaren vijftig heerste er binnen de KVP een discussie over de grondslag en de te volgen koers. Het Tweede Vaticaans Concilie fungeerde als katalysator voor het ontstaan van andere opvattingen over anticonceptiemiddelen, de Rooms-Katholieke Kerk en abortus. Als reactie ontstonden conservatieve politieke tegenbewegingen. Tine Cuijpers-Boumans besloot door de progressieve veranderingen binnen de KVP, op 26 januari 1970, de integralistische Nieuw Roomse Partij (NRP) op te richten. Cuijpers was nooit politiek actief geweest, maar voelde de noodzaak toen de school waar haar zoon les kreeg katholieke bindingen los begon te laten. Volgens Cuijpers-Boumans wilde het Nederlandse episcopaat de paus de les lezen, zodat alle rooms-katholieken uit Nederland zouden verdwijnen.⁶⁴ Samengevat streed Cuijpers-Boumans op politiek gebied tegen de 'dictatuur der progressieve katholieken'.⁶⁵ Op 28 april 1971 deed de NRP mee aan de landelijke verkiezingen.

Nummer drie op de landelijke kandidatenlijst van de NRP was de Friese leraar Klaas Beuker. Beuker werd geboren in een streng katholiek aannemersgezin, in het overwegend protestantse Harlingen. In 1938 ging Beuker naar het kleinseminarie van de paters Franciscanen-conventuelen in Wijnandsrade waar hij in 1944 zijn gymnasiumdiploma haalde. Uit angst voor tewerkstelling in Duitsland dook Beuker onder in Workum bij de advocaat A. Brandsma. Daar leerde hij Sjoerdje Brandsma kennen waarmee hij in 1953 trouwde. Voor zijn trouwen was Beuker al vijf jaar werkzaam als docent. In 1957 werd hij hoofd van een school in Hoorn, waarna het gezin Beuker zich in West-Friesland vestigde. Hij werd in 1960 leraar Nederlands en geschiedenis aan de St. Aloysius-Mulo. Beuker had het aanzienlijk beter naar zijn zin in Hoorn, omdat hij zich in West-Friesland minder weggedrukt voelde als katholiek. In de jaren zestig protesteerde Beuker in de parochie Hoorn-Noord tegen het 'juk' van progressieve pastoors. Aangezien Beuker tegen anticonceptiemiddelen en abortus was, stelde hij zich verkiesbaar voor de NRP.⁶⁶ Voorheen was Beuker KVP-lid geweest, maar nooit op een actieve manier.

De verkiezingsuitslag van april 1971 betekende voor de NRP een blamage. Met slechts 0,4% van de stemmen werd geen enkele zetel gewonnen. Beuker en Jan Leechburch Auwers, nummer twee op de NRP-lijst, vonden de basis van de NRP te klein en bekrompen.⁶⁷ Achteraf was volgens beiden niet de absolute noodzaak aanwezig om een behoudende katholieke partij op te richten. Daarnaast viel er volgens het tweetal niet met Cuijpers samen te werken, aangezien zij alleen godsdienstige zaken wilde bespreken. Beuker en Leechburch Auwers besloten zich terug te trekken uit de NRP en op 30 januari 1972 de RKPN op te richten. Klaas Beuker werd verkozen tot partijvoorzitter en Leechburch Auwers tot secretaris. De RKPN wilde een principiële koers volgen die op papier niet veel afweek van het NRP-programma. Nieuw was de strijd tegen de ingeslagen weg van KVP-voorzitter De Zeeuw die op 27 november 1971 was aangetreden.

Het echtpaar Cuijpers was woedend op Beuker en Leechburch Auwers. Op 14 november 1972 schreef Hub Cuijpers, de man van Tine Cuijpers, een brief aan Beuker en Leechburch Auwers waarin hij hen beschuldigde van ideeënroof, het niet nakomen van financiële afspraken en een autoritaire opstelling. Leechburch Auwers achtte het noodzakelijk om de brief strikt geheim te houden en enkel naar het episcopaat door te zenden. Hub Cuijpers hekelde naar eigen zeggen de autoritaire Beuker die zijn vrouw aan de kant had proberen te schuiven als lijsttrekker van de NRP. Het ging volgens Cuijpers zover dat de psychiatrische afdeling van het ziekenhuis Tine Cuijpers wilde behandelen, omdat het ziekenhuis getipt was door Beuker en Leechburch Auwers. Ook de huisarts van het echtpaar Cuijpers zou door het tweetal zijn benaderd om te zorgen dat Tine niet op zou treden tijdens een verkiezingsavond in Tuschinsky. Klaas Beuker zou het verkiezingsdebat in Tuschinsky namens de NRP willen leiden.⁶⁸ Of Cuijpers de waarheid sprak is niet te verifiëren, maar dat Cuijpers en Beuker met ruzie uit elkaar gingen is een vaststaand feit.

⁶⁴ E. Tomassen, *Tussen eenheid en verscheidenheid: Katholiek politiek dissidentisme in Nederland 1945-1980* (onuitgegeven masterscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, 2003), 129.

⁶⁵ Tomassen, *Tussen eenheid en verscheidenheid*, 130.

⁶⁶ E. Tomassen, 'Beuker, Klaas (1924-2000)', *Biografisch Woordenboek van Nederland* <<http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/beuker>> [geraadpleegd op 26-05-16].

⁶⁷ Tomassen, *Tussen eenheid en verscheidenheid*, 133.

⁶⁸ Meertens Instituut, *Archief Jan Leechburch Auwers*, 336, Brief van Cuijpers aan het bestuur van de RKPN, 14 november 1972.

2.2 De RKPN op weg naar de landelijke verkiezingen in 1972

Na de oprichting werd besloten om deel te nemen aan de eerstvolgende Kamerverkiezingen in 1974. In de zomer van 1972 viel echter het kabinet-Biesheuvel I, waardoor er in november 1972 vervroegde verkiezingen werden gehouden. Hoewel de RKPN had ingezet op een rustige opbouw moest plotsklaps de verkiezingscampagne worden gestart. Inschrijfgeld voor deelname aan de verkiezingen vormde geen struikelblok. Klaas Beuker beschikte over de nodige aanhangers die dit bedrag op konden brengen. Telgen uit de familie Brenninkmeijer worden door de familie Beuker genoemd als potentiële donateurs.⁶⁹ In Amsterdam werd aan de statige Koningslaan een partijbureau ingericht waarvandaan de campagne werd gevoerd. Duizenden brieven werden naar Nederlandse katholieken gestuurd met de oproep om lid te worden van de RKPN. In deze circulaire werd tevens benadrukt dat de partij handelde volgens de Tien Geboden, de rooms-katholieke leer niet als tijd- en plaatsgebonden zag en dat de partij bedoeld was voor principiële katholieken. Met deze uitgangspunten wilde de RKPN een tegenwicht bieden aan de modernistische geluiden binnen de KVP.

Hoewel er nog geen partijprogramma geschreven was, zette Beuker in een interview met *De Tijd* alvast de toon. Volgens Beuker was religie een bindend element en had de KVP dat principe vaarwel gezegd. KVP-voorzitter De Zeeuw was volgens Beuker de grote boosdoener, omdat die de katholieke kiezers wilde beroven van hun 'katholieke dak'. Volgens Beuker mocht de KVP de 'K' niet meer dragen en was het beleid van de KVP-fractie in strijd met de katholieke geloofsleer.⁷⁰ Hij meldde aan *De Tijd* dat er 'een golf van zedeloosheid over ons land was gekomen en rooms-katholieken de barricaden op moesten voor een katholiek reveil'. Verder mocht de journalist noteren dat de RKPN zou opereren vanuit een centrumpositie om randpartijen wakker te schudden en de katholieke eenheid te herstellen.⁷¹ Welke randpartijen Beuker bedoelde is onduidelijk, maar waarschijnlijk doelde hij op de NRP en de PPR. De uitspraak over de positionering in het centrum is opvallend, omdat Beuker in 1977 beweerde dat de RKPN een rechtse partij was.⁷² Beuker typeren als een politicus in een bepaald spectrum is om deze reden complex.

De Amerikaanse politicoloog Thomas Rochon deed desalniettemin een poging en bestempelde de RKPN als een *challenging party*.⁷³ Ondanks dat de RKPN de KVP verfoeide, streefde de RKPN naar de organisatiestructuur zoals de KVP die in de jaren vijftig had gehad.⁷⁴ Volgens de politicoloog Paul Lucardie was de RKPN eerder te typeren als een 'zweeppartij' die de KVP weer in een radicale richting moest duwen.⁷⁵ De RKPN kan ook vanuit het denken in gemeenschappen gekenschetst worden. Het denken in gemeenschappen werd opgeworpen door de sociologen Menno Hurenkamp en Jan-Willem Duyvendak. Hurenkamp en Duyvendak maakte onderscheid in lichte en zware gemeenschappen. Bij de zware gemeenschap, in dit geval de RKPN, was er sprake van een organisatie waar de identiteit streng werd geclaimd. Anderzijds bestond er de lichte gemeenschap, in dit geval de KVP, die uitging van gedeelde kenmerken. Bij de KVP was in de jaren zeventig persoonlijke keuzevrijheid mogelijk omtrent invulling van de katholieke identiteit.⁷⁶

Door de persoonlijke keuzevrijheid bij de KVP werd de RKPN-campagne gesterkt door uitspraken van de conservatieve bisschop Gijsen. Gijsen beweerde dat de katholieke ministers Van Agt en Stuyt zich niet langer katholiek mochten noemen zolang zij zich bezighielden met een ruimere abortuswetgeving. De RKPN stond volledig achter de woorden van Gijsen en zou de bisschop in de toekomst vaker in bescherming nemen. Volgens het katholieke weekblad *Amigoe di Curaçao* zou Gijsen de RKPN gebruiken

⁶⁹ Answerd Beuker, interview over Klaas Beuker, 1 juni 2016.

⁷⁰ H.-M.T.D. ten Napel, 'Een eigen weg'. *De totstandkoming van het CDA (1952-1980)* (Kampen, 1992), 235.

⁷¹ Bert Hendriks, 'R.K. Partij Nederland werd uit gewetensnood geboren', *De Tijd* (15 februari 1972), 3.

⁷² Tomassen, *Tussen eenheid en verscheidenheid*, 139.

⁷³ Thomas R. Rochon, 'Mobilizers and Challengers: Toward a Theory of New Party Success', *International Political Science Review* 4 (1985), 419-439, alhier 429-430.

⁷⁴ Thomas R. Rochon, *The Netherlands: Negotiating Sovereignty in an Interdependent World* (Colorado, 1999), 75.

⁷⁵ Paul Lucardie, 'Van profeten en zwepen, regeringspartners en volksbureaus. Een beschouwing over de opkomst en rol van nieuwe partijen in het Nederlandse politieke bestel', in: Carla van Baalen e.a. (red.), *Jaarboek parlementaire geschiedenis 2002: Nieuwkomers in de politiek* (Den Haag, 2002), 10-19, alhier 14.

⁷⁶ Peter van Dam, 'Een wankel vertoog. Over verzuiling als karikatuur', *BMGN* 126 (2011), 52-77, alhier 59; Menno Hurenkamp en Monique Kremer, 'Eigen verantwoordelijkheid maakt al te lichte gemeenschappen', in: Frans Becker e.a. (red.), *Vier jaar Balkenende: WBS jaarboek 2006* (Amsterdam, 2006), 112-122, alhier 116-117.

als pistool in de rug van de KVP, om de KVP zo terug te laten keren op het rechtzinnige pad.⁷⁷ Ondanks de goede band met Gijsen presenteerde de RKPN zich als een partij die achter het principe stond van scheiding tussen kerk en staat. Volgens Beuker was de RKPN geen kerkelijke partij, al werden bisschoppen geïnformeerd en werd de partij door leden van het episcopaat geadviseerd.⁷⁸ Naast het geven van advies namen geestelijken zitting in partijcommissies en was er eveneens een goede relatie met bisschop Simonis. Ook in de *Zendtijd voor Politieke Partijen* liet de RKPN kerkelijke gezagsdragers aan het woord. Inzake de abortuskwestie kon pater Koopman op televisie verkondigen dat de abortustoestand in Nederland 'Gods wraak opriep'.⁷⁹ Soms trok de partij naar eigen zeggen ten strijde op voorspraak van de paus. Acties tegen een Deense film over het seksleven van Christus zouden zijn gevoerd door inmenging van de 'Heilige Vader'.⁸⁰ Het principe van scheiding tussen kerk en staat werd niet zo strikt nageleefd als dat de partij beweerde.

De totstandkoming van het partijprogramma in mei 1972 was voor Beuker het sein om actief naar buiten te treden. Gewapend met het nieuwe partijprogramma, samengesteld door ongeveer honderd adviseurs, maakte Beuker een ronde langs de Nederlandse bisschoppen. Het verkiezingsprogramma bevatte de volgende speerpunten: de regering mocht geen maatregelen nemen die strijdig waren met de geboden Gods, het gezin was de hoeksteen van de samenleving en de jeugd moest worden beschermd tegen seks en drugs.⁸¹ Voor Nederlandse katholieken had Beuker nog een duidelijke boodschap: de RKPN was gezien de omvang geen splinterpartij.⁸² Om de partij te legitimeren meldde Beuker dat hij steun genoot van prominente KVP'ers. Alhoewel Beuker nooit namen heeft genoemd, stond het voor de journaliste Bibeb vast dat oud-minister Joseph Luns tot de groep van sympathisanten behoorde.⁸³ Vanzelfsprekend bleef de RKPN in de aanloop naar de verkiezingen publiciteit zoeken. Ondanks het verbod van diocesen bleef de RKPN folderen bij kerken. Tevens stuurde Beuker telegrammen naar koningin Juliana met het verzoek de abortuswetgeving niet te tekenen.

Hoewel de RKPN inzette op meerdere zetels, haalde de partij met 67.658 stemmen slechts één zetel bij de verkiezingen van 29 november 1972. Uit onderzoek naar de verkiezingen van 1972 is bekend wie zijn stem aan de RKPN toevertrouwde. Stemmen waren voornamelijk afkomstig van vrouwen van middelbare leeftijd. Het gros van de stemmen kwam uit de kieskringen Maastricht en Den Bosch. Negentig procent van de stemmers was katholiek en tien procent had opvallend genoeg geen religieuze achtergrond.⁸⁴ Hoewel het een niet-wetenschappelijke beschouwing is, bevestigde de historicus Jos Palm dit beeld. In zijn publicatie *Moederkerk: de ondergang van Rooms Nederland* beschreef hij zijn conservatieve katholieke ouders die vast bleven houden aan figuren als pater Kotte en Beuker. Voor de ouders van Jos Palm was Beuker een rots in de branding en een schild tegen de telkens weer teleurstellende werkelijkheid. Altijd werd de televisie harder gezet als Beuker, zittend achter een tafel met bezweet voorhoofd, het woord nam.⁸⁵ Vier jaar later, in de aanloop naar de verkiezingen van 1977 werd dit beeld van de RKPN-stemmer nogmaals bevestigd. Het *Nederlands Dagblad* maakte een sfeerimpressie van een RKPN-verkiezingsavond. De zaal zat vol ouderen die het vreselijk vonden dat hun kinderen de weg naar de kerk waren kwijtgeraakt.⁸⁶

Resumerend waren er in de jaren zeventig grote verschillen waarneembaar tussen de RKPN en de KVP. Vooral in de 'K-discussie' zaten de partijen niet op dezelfde lijn. De Nederlandse socioloog Thurlings vatte het geheel al in 1979 krachtig samen: 'Met de RKPN was de herzuiling begonnen.'⁸⁷

⁷⁷ 'Dr. Gijsens schokeffect', *Amigoe di Curacao* (24 april 1972), 8.

⁷⁸ Katholiek Documentatie Centrum (KDC), *Archief Katholieke Radio Omroep (KRO)*, 639, Hulpbisschop Hendriks zou iedere partij adviseren, 30 november 1972.

⁷⁹ 'Dag, Drijvers', *Leeuwarder Courant* (30-01-1975), 3.

⁸⁰ 'Protest RKPN tegen Deense film', *Nederlands Dagblad* (31 augustus 1973), 5.

⁸¹ Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen (DNPP), *Partijprogramma Rooms Katholieke Partij Nederland* (1972), 1. <<http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl/root/verkiezingsprogramma/TK/rkpn1972/>> [geraadpleegd op 19-05-16]; 'RKPN verwerpt abortus', *Nederlands Dagblad* (17 mei 1972), 108-112.

⁸² 'Klaas Beuker: Het gaat met Nederland de verkeerde kant op', *Nieuwsblad van het Noorden* (20 november 1972), 4.

⁸³ Bibeb, 'Klaas Beuker: Een klein deel van ons land is al bezet door China. Al die Chinese eethuisjes zijn er niet voor niets', *Vrij Nederland* (26 februari 1977), 3.

⁸⁴ Tomassen, *Tussen eenheid en verscheidenheid*, 146-147.

⁸⁵ Jos Palm, *Moederkerk: de ondergang van Rooms Nederland* (Antwerpen, 2012), 200-203.

⁸⁶ H. van de Groep, 'De RKPN of behoefte aan nieuwe roomse leiders', *Nederlands Dagblad* (8 april 1977), 6.

⁸⁷ Jan Thurlings, 'De ontzuiling in Nederland, in het bijzonder van het Nederlands katholicisme', *Sociologische Gids* 26 (1979), 470-492, alhier 488.

2.3 Strubbelingen binnen de RKPN

De katholieke zuil wordt frequent voorgesteld als een monolithisch blok. De RKPN hoopte op een rustig vaarwater en op herstel van de katholieke eenheid. Nieuwe partijen, samengesteld uit leden zonder politieke ervaring, krijgen frequent te maken met conflicten. De Lijst Pim Fortuyn (LPF) en het Algemeen Ouderen Verbond (AOV) zijn hier voorbeelden van.

In 1973 speelden reeds de eerste conflicten binnen de RKPN. Ondanks goedkeuring van de statuten in september 1972, stond er in december 1972 nog geen professionele organisatie. Nog altijd was er geen algemene ledenvergadering gehouden en dientengevolge geen hoofdbestuur gekozen. Zeven bestuurders vormden het voorlopige bestuur. Tijdens een informele bijeenkomst in december 1972 werd besloten afdelingen en kringbesturen op te zetten. In het kader van uitbreiding werd tevens de 'Commissie van Goede Diensten' samengesteld om de partij organisatorisch op te bouwen.⁸⁸ Overeenkomstig met het beeld van interne conflicten viel de Commissie van Goede Diensten snel uiteen. Ofschoon er meerdere redenen genoemd zijn voor het uiteenvallen van de commissie werden de vermeende autoritaire optredens van Beuker en Leechburch Auwers door ontevreden leden het meest genoemd. Beuker en Leechburch Auwers zouden het niet nauw nemen met de waarheid.⁸⁹ Zo beweerde Beuker dat de partij veertigduizend leden had, terwijl er in werkelijkheid hooguit tienduizend leden waren.

Ex-leden van de Commissie van Goede Diensten besloten de 'Werkgroep RKPN' op te richten. Deze nieuwe werkgroep viel onder de zogenaamde 'Club van Utrecht' die tevens bestond uit ontevreden RKPN-leden. Onder druk van de Club van Utrecht schreef Beuker bestuursverkiezingen uit, maar de Club van Utrecht was niet gelukkig met de manier waarop dit proces verliep. Op 25 november 1973 werden op een door de Club van Utrecht georganiseerde algemene ledenvergadering A. Leeman en P. Tel aangewezen als nieuwe hoofdbestuurders. Beuker organiseerde op zijn beurt ook een ledenvergadering. Op deze ledenvergadering, in december 1973, werden Beuker en Leechburch Auwers verkozen tot bestuursleden. Het gevolg van deze ledenvergaderingen was het functioneren van twee besturen. Beide partijen stapten naar de rechter om hun gelijk te halen. Op 5 februari 1974 bepaalde de rechter dat Beuker en Leechburch Auwers zich niet langer de hoofdbestuursleden van de RKPN mochten noemen. Hierdoor raakte Beuker zijn politieke zendtijd kwijt aan de Club van Utrecht. Woedend over de gang van zaken spande Beuker driemaal een kort geding aan. De uitspraak in het derde kort geding was succesvol. Beuker en Leechburch Auwers mochten zich weer de hoofdbestuurders van de RKPN noemen, waarna de voltallige Club van Utrecht geroyeerd werd.

De bestuurscrisis was dan wel voorlopig 'opgelost', maar binnen de RKPN heerste chaos. Partijactiviteiten hadden stilgelegen en bij de leden was twijfel ontstaan door de bestuurscrisis. In 1976 stak er wederom een storm op. Leden uit Leiden, Amersfoort en Utrecht hadden kritiek op het functioneren van Beuker en Leechburch Auwers. Beuker besloot de Amersfoortse groep te schorsen. Wederom leidde het tot een kort geding, gewonnen door Beuker. De Amersfoortse groep werd geroyeerd en leden mochten zich niet langer profileren als RKPN-lid.

2.4 Op weg naar de verkiezingen in 1977

Ondanks grote onenigheid binnen de partij was de RKPN vastbesloten om door te groeien. In de aanloop naar de verkiezingen op 25 mei 1977 startte Klaas Beuker een intensieve campagne om de RKPN voor de Tweede Kamer te behouden. Het verkiezingsprogramma was uitgebreid ten opzichte van 1972, maar de boodschap was hetzelfde. Volgens het programma was het huwelijk onontbindbaar, het gezin de steunpilaar van de samenleving en mocht de regering geen maatregelen nemen die strijdig waren met de Tien Geboden.⁹⁰ In de media moest vooral het CDA het ontgelden. Zo noemde Beuker het CDA een partij die stond voor 'legalisering van alles wat God verboden had'.⁹¹ Stellig beweerde Beuker dat wie op het CDA stemde, stemde voor abortus. Daarnaast had het CDA toegestaan dat de KRO meer een spreekbuis was geworden van de PPR en dat er op de Katholieke Universiteit Nijmegen meer rode vaandels te vinden

⁸⁸ Tomassen, *Tussen eenheid en verscheidenheid*, 141.

⁸⁹ Ibidem, 141.

⁹⁰ DNPP, *Partijprogramma Rooms Katholieke Partij Nederland* (1977), 191.

<<http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/verkiezingsprogramma/TK/rkpn1977/rkpn77.pdf>> [geraadpleegd op 01-07-16].

⁹¹ 'Met Beuker tegen ontucht en CDA', *Telegraaf* (13 mei 1977), 11.

waren dan het traditionele katholieke geelwit. Om katholieken te overtuigen liet Beuker de foto van zijn pauselijke audiënties als propaganda verspreiden.⁹² Beuker was ervan overtuigd dat de RKPN zou terugkeren in de Tweede Kamer en hoopte op een kabinet bestaande uit christenen en VVD'ers. Regeringsverantwoordelijkheid schuwde Beuker naar eigen zeggen niet: 'Wij, katholieken van de RKPN, het GPV en de SGP zouden samen met de VVD de nieuwe regering moeten vormen.'⁹³ De stevige taal jegens het CDA en het socialisme mocht niet baten. De RKPN werd met slechts 33.227 stemmen bij de verkiezingen weggevaagd. De RKPN was na de nederlaag niet bereikbaar voor commentaar.

De bestuurlijke onrust wordt gezien als de belangrijkste verklaring voor het zetelverlies. Vanaf 1973 had de partij aldoor in een bestuurlijke crisis verkeerd. Bovendien nam Van Agt de RKPN de wind uit de zeilen door het ethisch reveil inzet van de verkiezingen te maken. Door de campagne van Van Agt raakte het katholieke reveil van Beuker ondergesneeuwd.⁹⁴

Afbeelding 1: Klaas Beuker afgebeeld als katholieke frontsoldaat, *Telegraaf* 13 mei 1977

2.5 De RKPN in de jaren tachtig en negentig

De RKPN probeerde bij de verkiezingen in 1981 en 1982 tevergeefs terug te keren in de Tweede Kamer. Na 1985 besloot de RKPN niet langer deel te nemen aan de verkiezingen en zich als stichting te richten op de instandhouding en bevordering van het katholieke leven. Dit betekende overigens niet dat de RKPN zich helemaal niet meer liet gelden op politiek vlak. In de jaren negentig liet de stichting RKPN nog eenmaal van zich horen. Samen met de Beweging Christelijke Koers besloot de RKPN de Bundeling Christelijke Politiek (BCP) op te richten. De BCP had het doel om het CDA weer op het juiste christelijke spoor te zetten. Voor de Europese Parlementsverkiezingen in 1994 werd de conservatieve baron Olaf van Boetzelaer (CDA) gesteund in zijn campagne. Op bijeenkomsten van de BCP, vaak bezocht door bejaarden, trad ook de katholieke bisschop Henricus Bomers op de voorgrond. Bomers had in de jaren negentig zijn lidmaatschap van het CDA opgezegd uit onvrede over de weinig christelijke politiek. Uiteindelijk was ook de BCP geen lang leven beschoren. Na kritiek van de Beweging Christelijke Koers op het bestuursapparaat en het ondemocratische gehalte van de stichting RKPN, besloot de RKPN de stekker uit de BCP te trekken. De RKPN kreeg vanuit haar achterban veel steun voor deze beslissing. De dominicaan Jan van der Ploeg, professor en oud-rector magnificus van de Katholieke Universiteit

⁹² A. Onderling, 'Er was 'n arts in de zaal bij de VVD', *Het Vrije Volk* (1 maart 1977), 4.

⁹³ 'Accent', *Leeuwarder Courant* (24 februari 1977), 9.

⁹⁴ Tomassen, *Tussen eenheid en verscheidenheid*, 148.

Nijmegen, was een van de leden die steun verleende aan de beslissing.⁹⁵

In februari 1995 besloot Van Boetzelaer de Katholieke Politieke Partij (KPP) op te richten. Lucardie schreef in 1999 dat de KPP geen banden had met de oudere conservatieve katholieke partijen zoals de RKPN.⁹⁶ Deze bewering is echter onjuist, omdat Van Boetzelaer in zijn Europese campagne moreel en financieel door de RKPN gesteund werd. Daarnaast is het niet geheel toevallig dat de RKPN de stekker uit de BCP trok met de KPP op komst.

Na 1995 is er weinig meer vernomen van de RKPN op politiek gebied. De partij hield zich zoals reeds gesteld voornamelijk bezig met acties buiten de politiek. In 2002 hield de partij officieel op te bestaan. Leechburch Auwers poogde zijn politieke carrière echter voort te zetten bij de LPF. Als LPF-lid verstuurde hij dagelijks brieven en mails naar fractieleden en medewerkers waarin hij zijn diensten aanbood. Vooral Jim Janssen van Raaij (LPF) kreeg grote complimenten voor zijn breuk met het CDA. Leechburch Auwers wilde de LPF bijstaan met zijn parlementaire ervaring, waarschuwde voor een linkse pers en liet doorschermen graag Europees actief te worden voor de LPF.⁹⁷ Toen Leechburch Auwers door Mat Herben (LPF) beleefd op afstand werd gehouden, besloot hij wederom met een eigen partij deel te nemen aan de Europese Parlementsverkiezingen in 2004.⁹⁸ Met Leefbaar Europa, geïnspireerd door Leefbaar Nederland, deed Leechburch Auwers een poging om op 81-jarige leeftijd het Europese Parlement te bereiken.⁹⁹ Na deze mislukking is op politiek gebied niets meer van Leechburch Auwers vernomen.

2.6 Klaas Beuker na zijn politieke carrière

Nadat Beuker in 1977 was verdwenen uit de Tweede Kamer richtte hij zich voornamelijk op het kerkelijke leven. Om het Vaticaan te waarschuwen voor de misstanden in de Nederlandse kerkprovincie bleef Beuker reizen naar Rome ondernemen. In Rome had Beuker gesprekken met kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders en enkele keren met de paus. Wanneer journalisten Beuker bezochten, liet hij altijd vol trots de foto's van deze privéaudiënties zien. Beuker ging naar eigen zeggen niet 'om te klikken' naar Rome, maar vertelde de paus hoe het er in de Nederlandse Kerkprovincie voorstond.¹⁰⁰ De invloed van deze bezoeken is moeilijk te peilen, al beweerden anonieme stemmen in het *Reformatorisch Dagblad* dat Beuker als horzel in de pels aartsbisschop Willebrands hoogstpersoonlijk had weggewerkt. Tijdens de bisschoppensynode van 1980 zouden rapporten gehanteerd zijn die herleidbaar waren naar Beuker.¹⁰¹ Privéaudiënties bij de Heilige Stoel brachten Beuker in 1985 in conflict met Simonis. Volgens

⁹⁵ Meertens Instituut, *Archief Leechburch Auwers*, 336, Stukken betreffende de steun van de stichting RKPN aan de BCP, 18 juli 1994.

⁹⁶ Paul Lucardie, 'In de wachtkamer. Een portret van de partijen die in 1998 vergeefs hun entree in de Tweede Kamer trachtten te maken' in: G. Voerman (red.), *Jaarboek 1998 Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen* (Groningen, 1999), 120-143, alhier 124.

⁹⁷ Meertens Instituut, *Archief Leechburch Auwers*, 337, Stukken betreffende de Europese Lijst Pim Fortuyn, juni-augustus 2002.

⁹⁸ Meertens Instituut, *Archief Leechburch Auwers*, 337, email van Mat Herben aan Leechburch Auwers, 8 augustus 2002.

⁹⁹ Meertens Instituut, *Archief Leechburch Auwers*, 339, Stukken betreffende Leefbaar Europa, 2 juni 2004.

¹⁰⁰ Ton van der Werf, 'Titus Brandsma en de strijd van Klaas Beuker', *Nieuwsblad van het Noorden* (8 februari 1985), 17.

¹⁰¹ Petra van Zonneveld, 'Paapse mis is afgoderij maar toch stemde Beuker lijst vijf. Verontruste rooms-katholiek over zijn audiënties bij de paus', *Reformatorisch Dagblad* (23 juni 1984), 12.

Simonis waren de bezoeken van Beuker namelijk niet meer dan algemene audiënties.¹⁰²

Afbeelding 2: Klaas Beuker op audiëntie bij paus Johannes Paulus II in 1984

Ook werd Beuker voorzitter van de Titus Brandsma Stichting. Uit deze stichting vloeide de actie 'Trouw aan de Paus' voort. Beuker vond de actie Trouw aan de Paus noodzakelijk als antwoord op de kritiek aan het adres van paus Johannes Paulus II. De Titus Brandsma Stichting had als doel de leer van de Rooms-Katholieke Kerk te behouden en te bevorderen. Richtlijnen van de paus dienden als leidraad. Daarnaast pleitte de stichting voor zaligverklaring van de in het concentratiekamp Dachau overleden karmeliet en hoogleraar Titus Brandsma. Hoewel directe invloed van de stichting niet kan worden bewezen, werd Titus Brandsma in 1985 zalig verklaard. De Nederlandse bisschoppen waren echter niet blij met de Titus Brandsma Stichting. Bisschop Bluysen vond dat de stichting onterecht het predicaat katholiek droeg.¹⁰³ Willebrands nam in 1980 openlijk afstand van de actie 'Trouw aan de Paus'.¹⁰⁴

In het jaar 2000 overleed Klaas Beuker op 76-jarige leeftijd. Volgens *de Volkskrant* kreeg Beuker in zijn tijd veel aandacht en was hij een bekende Nederlander. Het woord zedenverwildering is volgens *de Volkskrant* aan zijn naam verbonden gebleven.¹⁰⁵ Aan Beukers politieke carrière kan een motto worden opgehangen dat hij ook gebruikte als ondertitel in zijn boek *Titus Brandsma. Probamur dum amamur*, naar het Nederlands vertaald: 'Wij worden beproefd, omdat wij bemind worden'.¹⁰⁶

¹⁰² Ton van Schaik, *Bedankt voor de bloemen. Johannes Paulus II in Nederland* (Tielt, 2005), 183; 'Ex-Kamerlid Beuker een charlatan', *Reformatorisch Dagblad* (8 maart 1985), 2; 'Simonis ontstemd over bezoek Beuker aan Vaticaan', *De Waarheid* (21 februari 1985), 3.

¹⁰³ KDC, *Archief J.J. Loeff (LOEJ)*, 750, Brief Bluysen aan de adjunct-directeur van de Nederlandse Bisschoppenconferentie, 14 maart 1980.

¹⁰⁴ KDC, *LOEJ*, 750, Brief Willebrands aan Leechburch Auwers, 19 februari 1980.

¹⁰⁵ Sietse van der Hoek, 'Een eenzame kruistocht tegen zedenverwildering', *de Volkskrant* <<http://www.volkskrant.nl/archief/een-eenzame-kruistocht-tegen-zedenverwildering~a567983>> [geraadpleegd op 05-05-16]; 'Oud-Kamerlid Beuker overleden', *Reformatorisch Dagblad* (13 oktober 2000), 5.

¹⁰⁶ Klaas Beuker, *Titus Brandsma* (Hamedia, 1983), 11.

3. Het functioneren van de RKPN in de Tweede Kamer

Klaas Beuker belandde in december 1972 met zijn neo-integralistische opvattingen in de Tweede Kamer. Vier jaar later, in 1977, schreef Kamervoorzitter Vondeling het boekje *Tweede Kamer: Lam of Leeuw?* Vondeling was niet mals over het parlementaire functioneren van de RKPN. Volgens Vondeling deed de RKPN nauwelijks mee aan het parlementaire werk. Het Gereformeerd Politiek Verbond (GPV) en de Pacifistisch Socialistische Partij (PSP) ontvingen daarentegen complimenten, omdat zij als kleine fracties uitermate productief werkten.¹⁰⁷ Vondeling ontwikkelde in zijn boek tevens maatstaven waaraan een goed Kamerlid moest voldoen: er moest tweehonderd procent bereidheid zijn om de functie uit te voeren, het Kamerlid moest door en door gezond zijn, het Kamerlid moest medewerking van de gezinsleden hebben, geen bestaanszekerheid verwachten, onafhankelijk zijn en blijven, land en volk kennen, in een groep kunnen werken, eigen verlangens ondergeschikt kunnen maken en de zittingsperiode uit willen zitten.¹⁰⁸

Hoewel de opvattingen van Vondeling waardevol zijn, kan er een kanttekening worden geplaatst. Vondeling benadrukte de harde kant van de politiek. Beuker zou niet gefunctioneerd hebben op controlerend en wetgevend gebied. Zachte kanten, zoals sociabiliteit, taalvaardigheid en retoriek kregen zeer beperkt ruimte in het eindoordeel van Vondeling.

In de eerste deelparagraaf van dit hoofdstuk worden de belangrijkste gebeurtenissen per parlementair jaar geanalyseerd waarin Beuker een rol speelde. In deze behandeling is het 'harde functioneren' van Beuker echter van ondergeschikt belang. Zachte aspecten voeren de boventoon.

3.1 Het functioneren per parlementair jaar bekeken

Beuker als nieuweling in de Tweede Kamer, 1972-1973

Voordat Beuker tot Kamerlid werd beëdigd, bracht hij op 3 december 1972 advies uit aan koningin Juliana. Het betrof een advies dat iedere fractievoorzitter uitbrengt direct na de verkiezingen als eerste stap in het formatieproces. Beuker besprak met de koningin twee mogelijkheden. Enerzijds de voorkeur voor een kabinet bestaande uit de religieuze partijen, aangevuld met de VVD en de Boerenpartij (BP). Anderzijds herstel van het oude vijfpartijkabinet-Biesheuvel. Informatuur zou Steenkamp kunnen zijn en de formateur Biesheuvel. Bij de tweede mogelijkheid hoopte de RKPN steun te ontvangen van het GPV en de SGP.¹⁰⁹ Volgens mondelinge overleveringen van de familie Beuker deelde Juliana de zorgen over abortus en drugsgebruik, aangezien zij net als Beuker brieven uit het hele land ontving. Om haar empathie jegens Beuker kenbaar te maken, zou Juliana hem met twee handen hebben vastgepakt om hem succes te wensen.¹¹⁰ Op 7 december 1973 werd Beuker beëdigd als Kamerlid en begon zijn parlementaire loopbaan.

Zoals in de status quaestionis uiteengezet, moest een nieuw Kamerlid wennen aan het Kamerlidmaatschap. Nieuwe, vooral kleine partijen, worden aanvankelijk op de proef gesteld en niet serieus genomen. In het beginstadium is er weinig contact met collega's, puilen de postvakjes niet uit en is het Kamergebouw onbekend terrein.

Beuker betrad met een nieuwe organisatie de Tweede Kamer. In de Kamer kreeg Beuker een fractiekamer toegewezen en een kleine kamer speciaal voor de typisten. Van Leechburch Auwers, tevens partijsecretaris, was permanent aanwezig op de fractiekamer en deed al het lopende werk, zoals het aannemen van telefoontjes. Daarnaast was er de hulp van de typiste mevrouw Van Dijk. Van Dijk kreeg hulp van op pro deo basis thuiswerkende typisten. Tot slot was er de aanwezigheid van Martens die ruim vijfendertig jaar kind aan huis was op het Binnenhof. Martens fungeerde als verbindingsman naar het Kamerpersoneel, ontving gasten en gaf rondleidingen. Over de verdere achtergrond van Martens is niets bekend.¹¹¹ Door de drukte zag de fractiekamer er chaotisch uit, met bundels papier die tot aan het plafond reikten. De fractiekamer bevond zich in een klein gangetje dat gedeeld werd met andere kleine fracties, waaronder de BP. Beuker, in de regel aanwezig van dinsdag tot en met donderdag maakte in de *RKPN Nieuwsbrief* een belangrijke opmerking over het werk in de Kamer en het werk voor de partij. Aangezien Beuker en Leechburch Auwers nog altijd de top van het partijbestuur vormden, kwamen zij tot de conclusie dat de scheidslijnen tussen Kamerwerk en het werk voor de partij vaag waren.¹¹² Hier werden

¹⁰⁷ Anne Vondeling, *Tweede Kamer: Lam of Leeuw?* (Leeuwarden, 1974), 188.

¹⁰⁸ Vondeling, *Lam of Leeuw*, 222-231.

¹⁰⁹ 'Adviezen van fractieleiders voor de kabinetsformatie', *NRC Handelsblad* (11 december 1972), 3.

¹¹⁰ *Interview met Answerd Beuker*, 1 juni 2016.

¹¹¹ *Nieuwsbrief RKPN*, januari/februari 1975, 39-40.

¹¹² *Ibidem*, 39-40.

echter geen conclusies aan verbonden.

Vanuit een kleine organisatie begon Beuker op spartaanse wijze aan zijn loopbaan als parlementariër. Answerd Beuker, zoon van Klaas Beuker, herinnert zich veertig jaar later dat zijn vader slechts op zaterdag en zondag thuis was en alle tijd opging aan zijn werk als parlementariër en partijvoorzitter. Answerd Beuker wist zich dan ook een aantal anekdotes voor de geest te halen die dit harde werken bevestigden. Zo ging Den Uyl op eigen initiatief naar de fractiekamer van de RKPN waar hij vroeg of Beuker niet eens naar huis moest gaan? Of mevrouw Koekoek, die mevrouw Beuker belde dat er 's avonds laat nog altijd licht scheen vanuit de RKPN-fractiekamer.¹¹³

Ondanks dit harde werken bleef de maidenspeech van Beuker uit tot 30 januari 1973. Voor 30 januari had Beuker al wel twee Kamervragen gesteld aan de demissionaire ministers Engels (KVP) en Van Agt (KVP). Naar aanleiding van de VPRO *Barend Servet-show* stelde Beuker op 25 januari 1973 vragen aan minister Engels van CRM om onzedelijke programma's in de toekomst te voorkomen. Volgens de RKPN-fractievoorzitter was 'de inhoud een gevaar voor de goede zeden'.¹¹⁴ Op 15 januari had Beuker door middel van schriftelijke vragen aangedrongen op de vervolging van achttien Friese artsen die welwillend tegenover euthanasie stonden.¹¹⁵ Anonieme brievenschrijvers vonden het kwalijk dat Beuker Kamervragen stelde en felle taal uitte in zijn politieke zendtijd, terwijl hij nog geen enkele keer het woord had gevoerd in de Kamer. Hieraan voegde een briefschrijver toe dat Beuker 'leefde in een bizarre droomwereld van aartsengelen en duivels'. Bovendien zou Beuker 'niet gezegend zijn met verbale begaafdheid, waardoor het propagandistisch effect nihil was'.¹¹⁶

Terwijl het publiek inmiddels via televisie kennis had gemaakt met Beuker, altijd met een keurig gestreken witte zakdoek in de hand om het zweet van het voorhoofd te vegen, hield hij pas op 30 januari 1973 zijn maidenspeech voor 125 Kamerleden. De eerste woorden van Beuker in de Kamer hadden betrekking op motie-De Leeuw (ARP) omtrent de collegegelden: 'De overheid, mijnheer de Voorzitter, is anders niet zo schriel als het de student betreft, want die student kost onze gemeenschap per jaar 22.000 gulden'.¹¹⁷ Beuker koos voor een veilige binnenkomer, aangezien hij als onderwijzer met het onderwijs bekend was. Hoewel hij rustig uit de startblokken kwam, zou zijn toon in debatten over abortus, euthanasie en zedenverwildering spoedig veranderen. Debatten waar Beuker het woord nam verliepen normaliter op een hoog-emotionele toon.¹¹⁸ De toespraken van Beuker waren donderpreken. Met harde stem en omhoog gewezen vinger sprak Beuker de Kamer toe. Kranten uit die tijd, waaronder de *Volkscrant*, deden de donderspeeches af als 'Beukeriaans'. Vondeling bevestigde dit in juni 1973. In een minidagboek stelde Vondeling dat hij het volume van de microfoon omlaag draaide wanneer bepaalde Kamerleden aan het woord kwamen. Voornamelijk Beuker 'schreeuwde zo hard dat hij kennelijk van mening is dat zij hem in West-Friesland moeten kunnen horen'.¹¹⁹

Het eerste zittingsjaar van Beuker leek rustig te beginnen. Onderwerpen die de RKPN-kiezers essentieel vonden, kwamen nauwelijks aan bod. Beuker mengde zich wel in discussies over de gemeentelijke herindeling, bijvoorbeeld van de gemeente Hoogland. Deze overwegend katholieke gemeente werd opgedeeld omdat de stad Amersfoort toe was aan een expansie. Oplossingen van Beuker, zoals uitbreiding richting Zuid-Flevoland, liepen op niets uit.¹²⁰

Rust zou Beuker echter niet krijgen. Door de vervroegde verkiezingen in november 1972 moesten alle begrotingen nog worden behandeld. Over alle begrotingen gespreid kreeg de RKPN'er veertig minuten spreektijd. Beuker besteedde zijn minuten voornamelijk aan de behandeling van de begrotingen van Onderwijs en Justitie. In februari 1973 kwam Beuker te spreken over onderwijs. De RKPN-fractievoorzitter introduceerde zich aan de Kamer als iemand die meer dan twintig jaar voor de klas had gestaan en het klappen van de zweep kende. In zijn betoog hekelde Beuker het ontbreken van een leerplan voor maatschappijleer, waardoor in deze lessen 'het gezag van de staat werd afgebroken'. Daarnaast besteedde hij aandacht aan de negatieve effecten van schoolfeestjes en vele specifieke misstanden op scholen.¹²¹ De volgende dag maakte Beuker bezwaar tegen de beknipteling op gezinshulp en sport. Volgens Beuker

¹¹³ Interview met Answerd Beuker, 1 juni 2016.

¹¹⁴ Aanhangsel Tweede Kamer, 1972-1973, nummer 412, 829.

¹¹⁵ Aanhangsel Tweede Kamer, 1972-1973, nummer 486, 977.

¹¹⁶ 'Bizar', *Leeuwarder Courant* (11 januari 1973), 2.

¹¹⁷ *HTK*, 1972-1973, 30 januari 1973, 212.

¹¹⁸ Derks, 'Een andere tijdgeest', 225.

¹¹⁹ Anne Vondeling, 'Haags Dagboek', *NRC Handelsblad* (26 juni 1973), 25.

¹²⁰ *HTK*, 1972-1973, 13 februari 1973, 466.

¹²¹ *HTK*, 1972-1973, 20 februari 1973, 603-604; *HTK*, 1972-1973, 27 februari 1973, 735.

waren bezuinigingen niet nodig omdat dit gecompenseerd kon worden met het stoppen van subsidieverlening aan de onzedelijke delen van het jeugdwerk.¹²²

In mei 1973 trad tot ergernis van Beuker het kabinet-Den Uyl aan. Op 29 mei 1973, tijdens het debat over de regeringsverklaring, had Beuker *Keerpunt 1973* goed bestudeerd en liet zijn onvrede nadrukkelijk blijken. Beuker wilde graag van de minister-president de kabinetsstandpunten horen inzake drugsbeleid, luchthavens, openbare veiligheid en de salarissen van bewindslieden.¹²³ Vooral liberalisering van drugsbeleid zou Beuker altijd sterk afwijzen.¹²⁴ In de tweede termijn kwam hij terug op zijn gestelde vragen. De regering had aangegeven met actiegroepen in gesprek te willen. Beuker voelde zich door het kabinet-Den Uyl niet serieus genomen in de beantwoording van zijn vragen, waardoor hij zich afvroeg hoe groot die actiegroep moest zijn. Groter dan de 70.000 RKPN-kiezers? De RKPN'er wilde tevens van de minister-president weten hoe *de Volkskrant* aan de uitgelekte regeringsverklaring kwam en informeerde wederom naar het drugsbeleid. Beuker hield het kort omdat hij naar eigen zeggen al gemerkt had dat bondigheid in de Kamer een vereiste was.¹²⁵ Den Uyl achtte het betreuenswaardig dat de regeringsverklaring was uitgelekt en meldde dat er een onderzoek werd ingesteld.¹²⁶ Beuker nam geen genoegen met het antwoord van Den Uyl en pretendeerde drammerig in zijn derde termijn dat het lek binnen het kabinet moest worden gezocht.¹²⁷ Den Uyl bleef bij zijn standpunt waarna het debat werd geschorst. De toonzetting van Beuker jegens het kabinet zou serieus en drammerig blijven.

Langzaamaan raakte Beuker geïntegreerd in het Kamerwerk. In juni 1973 werd hij aangesteld als lid van de Kamercommissie Onderwijs en Wetenschappen en de Kamercommissie Drugsgebruik. Later zou Beuker toetreden tot de vaste Kamercommissie voor Defensie waarvoor hij geregeld naar Duitsland ging. In de Kamer wachtte hij het einde van het parlementaire jaar echter rustig af. Eind juni sprong Beuker nog een keer in de bres voor het piratenzendschip *Veronica*. Beuker, stelselmatig zijn rol in het onderwijs benadrukkend, had liever dat de jeugd naar *Veronica* luisterde dan naar uitzendingen van de VPRO.¹²⁸ Hij zou tijdens zijn verblijf in de Kamer *Veronica* blijven steunen.¹²⁹

Het parlementaire werk van Beuker in het zittingsjaar 1972-1973 was niet doorslaggevend. In vijftien procent van de gevallen stemde de RKPN in een vast patroon. De RKPN stemde vooral tegen het centrum-linkse kabinet, samen met het GPV, de BP, de SGP en de VVD. Slechts eenmaal was de RKPN bepalend bij een stemming. Bij stemmingen over de begroting van Verkeer moest herstemming plaatsvinden voor de amendementen-De Brauw. Waar Beuker eerst voor had gestemd, stemde hij tijdens de herstemming tegen.¹³⁰ Door deze wisseling was de RKPN eenmaal doorslaggevend.

Beuker zat nog midden in het gewenningsproces en probeerde zich de parlementaire regels eigen te maken. In het parlementaire jaar 1973-1974 zouden de eerste grote debatten plaatsvinden, namelijk de Algemene Politieke Beschouwingen en de debatten over abortus.

De aanval op het kabinet Den-Uyl, 1973-1974

Op de derde dinsdag van september in 1973 nam koningin Juliana tijdens de Troonrede verrassende woorden in de mond: 'Met het uitspreken van de hoop dat wij daartoe de kracht zullen ontvangen, verklaar ik deze zitting van de Staten-Generaal voor geopend.'¹³¹ Het kabinet-Den Uyl had voor het eerst sinds 1830 gebroken met de bede in de troonrede. Partijen van allerhande signatuur waren verbolgen over deze ingreep. Beuker vond het tijdens de Algemene Beschouwingen onbegrijpelijk dat ministers van confessionele partijen niet hadden geëist dat de bede moest zijn opgenomen in de Troonrede: 'Hebben deze ministers, zoals ik steeds vaker hoor, dan helemaal geen inbreng meer?'¹³²

Tijdens de Algemene Beschouwingen van oktober 1973 ging het er mat aan toe. Beuker had weinig

¹²² HTK, 1972-1973, 21 februari 1973, 674-675.

¹²³ HTK, 1972-1973, 29 mei 1973, 1644-1645.

¹²⁴ Marcel de Kort, *Tussen patiënt en delinquent. Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid* (Hilversum, 1995), 244.

¹²⁵ HTK, 1972-1973, 30 mei 1973, 1689.

¹²⁶ Ibidem, 1699.

¹²⁷ Ibidem, 1701.

¹²⁸ HTK, 1972-1973, 26 juni 1973, 2114.

¹²⁹ Auke Kok, *Dit was Veronica. Geschiedenis van een piraat* (Amsterdam, 2011), 314.

¹³⁰ 'Amendementen bij herstemming verworpen', *Nederlands Dagblad* (15 maart 1973), 2.

¹³¹ Jan Blokker, 'Leden van de Staten-Generaal'. *Nederland onder Juliana. De troonredes met commentaar van Jan Blokker* (Bussum, 1981), 162.

¹³² HTK, 1973-1974, 9 oktober 1973, 118.

te melden en zocht zichtbaar naar zijn rol als Kamerlid. Saillant was het optreden van Bakker (CPN), die Hans Wiegel (VVD) 'de Gijsen van de Nederlandse politiek noemde'.¹³³ Beuker zocht zijn moed bij elkaar om Bakker te interrumpen en stond, volgens de vertelling van *Het Vrije Volk*, te stuntelen bij de microfoon. 'Ja, als hij niets zegt, ga ik gewoon door', had Bakker gemeld.¹³⁴ Uiteindelijk interrumpeerde Beuker bevend: 'U mag de bisschop van Roermond niet beledigen.' Bakker antwoordde hierop: 'Dat was dan bisschop Beuker.' Na de aanvaring met Bakker waarschuwde Beuker in zijn eerste termijn voor een rode dictatuur. Volgens Beuker was de regering erop uit om de middenstand en de vrije boer te knevelen. Het kabinet zou de economie willen vernielen volgens een vast concept. Eerst zou het kabinet de economie te gronde richten en vervolgens een rode dictatuur scheppen.¹³⁵ Geen enkel Kamerlid ging serieus in op deze aantijgingen.

Op 10 oktober, tijdens de Algemene Beschouwingen, vroeg Beuker Den Uyl naar de abortuswetgeving. Moest de regering, zolang er nog geen nieuwe abortuswetgeving bestond, bestaande wetgeving naleven? Beuker had op deze vraag een volmondig 'ja' van Den Uyl gekregen.¹³⁶ Ondanks de bevestiging was Beuker niet tevreden en diende op 11 oktober, tijdens de laatste dag van de Algemene Beschouwingen, zijn eerste motie in.¹³⁷ In de motie eiste Beuker dat de regering de wet handhaafde. Hoewel Beuker doelde op de abortuswetgeving, spitte hij dit onvoldoende toe, waardoor de Kamer vrijwel unaniem had verklaard de overbodige motie te zullen verworpen. Desondanks eiste Beuker, volgens *Het Vrije Volk* op aandringen van Koekoek, een hoofdelijke stemming. Het verzoek deed de Kamer in lachen uitbarsten en gezien diens gezichtsuitdrukking was voorzitter Vondeling zichtbaar verbaasd.¹³⁸ De motie werd met 132 stemmen tegen 9 stemmen verworpen. Beuker werd slechts gesteund door de SGP, BP en het GPV. Koekoek kon volgens *Het Vrije Volk* zijn plezier niet op, nadat hij Beuker in de luren had gelegd.¹³⁹ Commentator Ernst Ries voegde eraan toe dat het 'gezicht van Beuker er dermate bijhing dat het hem niet zou verbazen als er ieder moment een olifantje met een lange snuit binnen kon lopen'.¹⁴⁰

Na de algemene beschouwingen zette Beuker vol de aanval in op het naar eigen zeggen 'marxistische' kabinet- Den Uyl. Beuker keerde zich haast tegen alles wat het kabinet aandroeg. Zo zag Beuker geen heil in de autoloze zondag als antwoord op de oliecrisis. Volgens Beuker had de autoloze zondag uitsluitend nadelige effecten voor de economie. Mochten autoloze zondagen toch worden ingevoerd, dan vroeg Beuker om ontheffing voor de kerkgangers en de geestelijkheid. Katholieke kerkgangers konden volgens Beuker namelijk niet altijd terecht bij de dichtstbijzijnde kerk.¹⁴¹ Bovendien moesten geestelijken zieken kunnen bezoeken en pastorale taken kunnen verrichten.¹⁴²

Omdat Beuker naar eigen zeggen niet werd gehoord door de pers, zo was het katholieke *De Tijd* volgens Beuker een PPR-blad geworden, kwam hij extra hard uit de hoek in radio- en televisietoespraken. Vooral zijn televisietoespraak op 28 november 1973 deed veel stof opwaaien. In de rust van de wedstrijd Ipswich Town-FC Twente kwam Beuker in beeld tijdens de *Zendtijd voor Politieke Partijen*. Beuker had zo zijn eigen opvattingen over de oliecrisis die Nederland trof. Volgens Beuker was de oliecrisis de schuld van het kabinet-Den Uyl. Arabieren hadden immers iets tegen de Russen en Den Uyl had duidelijk banden met de Sovjet-Unie.¹⁴³ Tijdens een radiotoespraak op 13 december 1973 blikte Beuker terug op zijn tv-optreden. De hoge kijkcijfers lagen volgens Beuker niet aan de populariteit van het voetbal, maar aan de actualiteit van de RKPN-boodschap. Beuker meldde in dezelfde toespraak dat de RKPN niet enkel een anti-abortuspartij was. Het was slechts een van de standpunten, zoals ook bestrijding van socialisme en communisme onder de standpunten vielen.¹⁴⁴ Zo beweerde Beuker in 1977 dat een gedeelte van het land al bezet was door het communistische China gezien het grote aantal Chinese restaurants.¹⁴⁵

In de periode oktober 1973 tot en met januari 1974 nam Beuker in de Kamer een rustige houding aan. Hoewel hij in de RKPN-nieuwsbrief en in radio- en televisietoespraken steeds fel van leer trok, was

¹³³ Ibidem, 88.

¹³⁴ Ibidem, 89.

¹³⁵ Ibidem, 118.

¹³⁶ HTK, 1973-1974, 10 oktober 1973, 152.

¹³⁷ HTK, 1973-1974, 11 oktober 1973, 233.

¹³⁸ 'Kabinet-Den Uyl voorlopig stevig in het zadel', *Nederlands Dagblad* (13 oktober 1973), 9.

¹³⁹ 'Koekoek had beste grappen', *Het Vrije Volk* (12 oktober 1973), 7.

¹⁴⁰ Ernst Ries, 'Paniekerig gestuntel voorbij', *Het Vrije Volk* (11 oktober 1973), 21.

¹⁴¹ HTK, 1973-1974, 31 oktober 1973, 523-524.

¹⁴² Ibidem, 537.

¹⁴³ *Nieuwsbrief RKPN*, december 1973, 15-16.

¹⁴⁴ Ibidem, 28.

¹⁴⁵ Bibeb, 'Klaas Beuker', 3.

hij in de Kamer nagenoeg onzichtbaar. Naar alle waarschijnlijkheid heeft deze timide houding te maken met de crisis die zich op dat moment afspeelde binnen de RKPN. De kalme houding van Beuker blijkt ook uit de spreektijd omtrent de behandeling van de hoofdstukken voor de Rijksbegroting. Van de twee uur en achtentwintig minuten die de RKPN aan spreektijd kreeg was in december nog geen seconde verbruikt. Ter vergelijking, het GPV had nog maar 36% van de spreektijd over.¹⁴⁶ Daarbij dient te worden opgemerkt dat de begrotingen van Volksgezondheid en Onderwijs, waar Beuker zich wilde manifesteren, pas na 1 januari aan bod kwamen.

De crisis binnen de RKPN bereikte ook de Tweede Kamer. Op 5 maart 1974 interpeleerde Beuker minister Van Doorn (PPR) van CRM over de radio- en tv-zendtijd voor de RKPN. Deze zendtijd was immers gekaapt door de Club van Utrecht. 'Waaraan ontleent de minister het recht, een politieke groepering die wettig is het recht van politieke zendtijd te ontnemen', vroeg Beuker zich af.¹⁴⁷ De RKPN-fractievoorzitter betoogde dat de Club van Utrecht een nieuwe groep was, maar dit overtuigde Van Doorn niet.¹⁴⁸ Beuker kreeg in zijn betoog bijval van de BP. Wederom was de toonzetting Beukeriaans en die toon zou steeds vaker worden aangeslagen tegen ministers. Zo liet Beuker op 21 maart 1974 wederom van zich horen. In Kamervragen had hij Van Agt gevraagd om op te treden tegen naaktlopers. Van Agt antwoordde schriftelijk dat heel het 'verschijnsel weinig om het lijf had'.¹⁴⁹ De RKPN'er kon er de humor niet van inzien en verweet de minister dat hij opriep tot burgerlijke ongehoorzaamheid.¹⁵⁰

Beuker kwam in het parlementaire jaar 1973-1974 nogmaals in verweer tegen een minister. In augustus 1974 kwam minister Vredeling (PvdA) in opspraak nadat hij opzienbarende uitspraken had gedaan in het weekblad *Vrij Nederland* over de oud-ministers Luns en Van der Stoep. Zo sprak Vredeling over Luns: 'Die man irriteert me zo geweldig. Als ik die vent nog één keer voor mijn voeten krijg, schop ik hem zo de goal in. Hij praat naar dat-ie verstand heeft en dat is niet veel'.¹⁵¹ In het interview stond tevens een gedicht van Vredeling waarin God als waanbeeld werd gedefinieerd. Het leidde op 4 september 1974 tot een interpellatie van de VVD'er Tuijnman. Beuker was woedend op Vredeling en sprak tijdens de interpellatie furieus:

'Hoe is het mogelijk dat een excellentie, iemand die boven anderen behoort uit te steken, zich bedient van zulke taal! Wat moet een landgenoot, een bondgenoot hiervan denken? Dit is een taal die Gods naam lastert. Vloeken is het ijdel gebruiken van Gods naam. Gods naam is hier bij herhaling door een ambtsdrager misbruikt. Het is zijn zaak dat de Minister beweert atheïst te zijn. Hij mag echter nooit de naam beledigen die ons christenen dierbaar is. Dat is vanavond vanaf deze plaats te weinig gezegd. Deze Minister gebruikt schuttingtaal. Ouders en opvoeders doen hun best, kinderen een beschaafd Nederlands taalgebruik te leren'.¹⁵²

Beuker diende hierop samen met de BP een motie van wantrouwen in. In de motie stond onder andere dat de minister Gods naam misbruikt had. Alleen de RKPN en de BP stemden vóór de motie. In de daaropvolgende dagen kon Beuker de zaak niet laten rusten. In een radiotoespraak op 13 september 1974 deed Beuker zijn verhaal over Vredeling nog eens over. Uiteraard kreeg ook het linkse kabinet een sneer.¹⁵³

Al met al was het parlementaire jaar 1973-1974 een jaar waar Beuker moest wennen aan het Kamerlidmaatschap. Beuker deed voor het eerst ervaring op bij de Algemene Beschouwingen waar hij de lachers op zijn hand kreeg door een hoofdelijke stemming aan te vragen voor zijn eerste motie. Daaropvolgend zette Beuker de aanval in tegen het naar eigen zeggen marxistische kabinet. Deze aanval werd vooral ingezet met televisie- en radiotoespraken. In de Kamer kon Beuker weinig zoden aan de dijk

¹⁴⁶ 'Verkwisting door Tweede Kamerfracties', *Nederlands Dagblad* (12 december 1973), 5.

¹⁴⁷ *HTK*, 1973-1974, 5 maart 1974, 2929.

¹⁴⁸ *Ibidem*, 2932.

¹⁴⁹ Aanhangsel Tweede Kamer, 1973-1974, 2495, 1246.

¹⁵⁰ *HTK*, 1973-1974, 14 mei 1974, 3711.

¹⁵¹ Bert Kreemers, 'Bibeb in gesprek met Defensie-minister Henk Vredeling', *Vrij Nederland* <<https://www.vn.nl/bibeb-in-gesprek-met-defensie-minister-henk-vredeling/>> [geraadpleegd op 14-04-16].

¹⁵² *HTK*, 1973-1974, 4 september 1974, 4608.

¹⁵³ *RKPN Nieuwsbrief*, september/oktober 1974, 12-13.

zetten. Waarschijnlijk had de crisis binnen de RKPN grote invloed op het functioneren. Daarentegen werd de toonzetting in de debatten feller en raakte Beuker op dat vlak beter gewend aan het politieke spel.

Op de hoogte van de parlementaire regels, 1974-1975

Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen in oktober 1974 uitte Beuker kritiek op het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP), omdat het persbureau beweerde dat hij zijn mond hield in de Tweede Kamer. Beuker gaf zijn eigen zienswijze:

‘Mijns inziens is het correct, dat de kleinste partij het laatst het woord voert. Het is mijn gewoonte, mij op de dag zelve zo laat mogelijk op te geven om de grote partijen voorrang te geven. De conclusie van het ANP was niet juist. Mijns inziens zou het goed zijn, indien in dit huis het gebruik ontstond, dat de grootste partijen het eerst aan het woord kwamen en de kleinste het laatst.’¹⁵⁴

Na de berisping aan het adres van het ANP richtte Beuker zich op de koers van het kabinet. Wederom had de bede ontbroken in de Troonrede, waardoor Beuker aan de confessionele ministers vroeg of zij het ontbreken voor lief namen. Daarnaast vond Beuker dat het kabinet-Den Uyl de taal van het socialisme sprak dat ‘alle kwalen denkt op te kunnen lossen door de minder bedeelden de handen vol geld te stoppen’.¹⁵⁵ Beuker maakte een vergelijking met de god Mammon die het gewone volk met een leeg hart achterliet. Voor Beuker was het niet ondenkbaar dat werknemers, de middenstand en de boeren in opstand zouden komen. De RKPN’er liet tevens merken dat hij op de hoogte was van de opvattingen van Vondeling over parlementair taalgebruik. De Kamervoorzitter had in de media gezegd dat hij het gebruik van vreemde woorden in de Kamer verachtte.¹⁵⁶ Beuker speelde hierop in door te concluderen dat de ARP en KVP als misdienaars het linkse kabinet in stand hielden: ‘Mijnheer de Voorzitter! Ik houd niet van het gebruik van vreemde woorden. Ik gebruik daarom niet het woord ‘acolieten’, maar het woord misdienaars.’¹⁵⁷ Verder vroeg Beuker zich af hoelang God nog geduld had met Nederland en sprak tevens de hoop uit dat God de minister-president niet zou vergeten.¹⁵⁸

In de loop van het parlementaire jaar werkte Beuker intensiever samen met de BP. Op 13 november 1974, tijdens de behandeling van de Onderwijsbegroting, voerde Beuker mede namens de BP het woord. Deze samenwerking was geen première, aangezien de BP namens Beuker het woord had gevoerd over Landbouw en Visserij.¹⁵⁹ Beuker bracht problemen in het onderwijs ter sprake die hij vooral signaleerde in West-Friesland en de Zaanstreek. Kenmerkend is dat Beuker niet op een algemene manier problemen aan het licht bracht, maar zeer expliciet misstanden beschreef. Voorbeeld is de specifieke aandacht die Beuker vestigde op schoolgebouwen in Hoorn waar hij zelf leraar was geweest.¹⁶⁰ Tot slot betoogde Beuker dat hij een proefschrift had gelezen genaamd *De katholieken en hun onderwijs* uit 1968. Dit was een aanval op minister Van Kemenade (PvdA), schrijver van dit proefschrift. Van Kemenade vroeg aan Beuker waarom hij refereerde aan dit proefschrift. ‘Mijnheer de Voorzitter! In dat proefschrift las ik, dat de schrijver bezorgd was over het behoud van het goede onderwijs. Ook ik maak mij er bezorgd over.’¹⁶¹ Het betoog en de manier van vragen stellen irriteerde staatssecretaris Veerman (ARP) van Onderwijs. Beuker stelde volgens Veerman veel onduidelijke vragen van te specifieke aard. Veerman vroeg aan Beuker deze vragen rechtstreeks en schriftelijk bij het departement in te dienen.¹⁶²

In de afsluiting van het parlementaire jaar 1974-1975 bleef Beuker voornamelijk het woord voeren over onderwijs- en gezinsthema’s. De behandeling van de Bioscoopwet is een voorbeeld van een dergelijk gezinsthema. Op 4 juni 1975, tijdens de behandeling van de Bioscoopwet, richtte Beuker zich wederom op de bescherming van het gezin. Tijdens het debat over de filmkeuring kwam de Kamer kortstondig te spreken over de film *Het Liefdesleven van Christus*. Coppes (PPR) beweerde dat de naam van Christus

¹⁵⁴ HTK, 1974-1975, 9 oktober 1974, 361.

¹⁵⁵ Ibidem, 362.

¹⁵⁶ ‘Vreemde Woorden’, *Leeuwarder Courant* (28 december 1973), 3.

¹⁵⁷ HTK, 1974-1975, 9 oktober 1974, 362.

¹⁵⁸ Ibidem, 362.

¹⁵⁹ HTK, 1974-1975, 13 november 1974, 1211.

¹⁶⁰ Ibidem, 1211-1222.

¹⁶¹ Ibidem, 1214.

¹⁶² Ibidem, 1265.

boven een pornografische filmbenadering moest staan.¹⁶³ Voor Beuker was dat het startsein om op een persoonlijke manier het debat te zoeken. Beuker vroeg aan Coppes hoe 'hij het zou vinden als zijn vader beledigd werd?'¹⁶⁴ Beuker ging verder in op de memorie van toelichting. Volgens Beuker had de regering de taak het geestelijk welzijn van haar burgers te bevorderen en om deze reden moest de filmkeuring blijven bestaan. Omstreden zaken als pornografie, door Beuker bestempeld als rommel, zouden anders de maatschappij kunnen binnensijpelen. De Leeuw (CPN) nam aansluitend het woord en vroeg of het door de RKPN verspreide huis-aan-huisdrukwerk over abortus 'geen negatieve invloed had op de jeugd?'¹⁶⁵ 'Wij mogen hun heel zeker leren dat wij rooms-katholieken dit als moord bestempelen. Dat mogen wij hun niet onthouden', was Beukers slotakkoord.¹⁶⁶ Beuker was stellig overtuigd van zijn gelijk en stond niet open voor andere inzichten.

In augustus 1975 zou deze onverzettelijkheid nogmaals naar voren komen in de kwestie Van Doorn. Op 27 augustus 1975 probeerde Beuker minister Van Doorn een hak te zetten. Van Doorn was in de problemen gekomen nadat hij partijgenoot Erik Jurgens (PPR) had benoemd tot voorzitter van de NOS. Betreurenswaardig volgens de Tweede Kamer, aangezien de NOS een andere kandidaat op het oog had. Wederom liet Beuker doorschemeren dat hij op de hoogte was van voorzitter Vondelings opvattingen. Vondeling beargumenteerde in *Tweede Kamer: Lam of Leeuw?* dat het Kamerlidmaatschap niet misbruikt mocht worden ten behoeve van de eigen carrière. Volgens Beuker was bij de benoeming van Jurgens misbruik van het Kamerambt in het spel.¹⁶⁷ Hij verweet de minister dat door zijn toedoen de KRO, evenals dagbladen als *De Tijd*, in PPR-handen waren vallen. Beuker was bang dat de minister ook van de NOS een linkse organisatie wilde maken met het gevolg dat kleine rechtse partijen minder aandacht zouden krijgen.¹⁶⁸ Samen met de BP besloot Beuker een motie van wantrouwen in te dienen tegen de minister. Deze motie van wantrouwen werd door een gebrek aan steun niet in behandeling genomen.

Kijkend naar het parlementaire jaar 1974-1975 vallen een aantal veranderingen op. De RKPN ging intensiever samenwerken met de BP, waardoor de partijen geregeld namens elkaar spraken. Beuker maakte tevens de indruk goed op de hoogte te zijn van Vondelings Kameropvattingen en kreeg de spelregels van het parlement onder de knie. Parlementaire onhandigheden, zoals bij de Algemene Beschouwingen in oktober 1973, kwamen op het incident met Van Doorn na niet meer voor. Beuker gaf in de Kamer zelfs uitleg over zijn visie op het spel. Zo schreef Beuker zich naar eigen zeggen laat in voor debatten om grote partijen niet in de weg te staan. Tot slot moet worden opgemerkt dat Beuker fel participeerde in het abortusdebat. Het abortusdebat wordt later in dit hoofdstuk uitgebreid uiteengezet.

Den Uyl moet uitspraak inslikken, 1975-1976

In het zittingsjaar 1975-1976 had Beuker geen nieuwe opvattingen over de regering. De Troonrede van 1975 werd door Beuker beoordeeld als 'een vod papier met taalfouten'.¹⁶⁹ Tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen bracht Den Uyl op 8 oktober 1975 het gezinsbeleid ter sprake. Volgens Den Uyl was het gezin belangrijk in de samenleving, 'maar de regering aanvaardt ook andere samenlevingsvormen'. Den Uyl vond het dan ook jammerlijk dat homoseksualiteit in strijd werd gezien met het gezin.¹⁷⁰ Voor Beuker was het reden om de minister-president te interrumperen: 'Mijnheer de Voorzitter! Homofilie is toch een afwijking en een homofiele relatie is toch niet te vergelijken met een gezin? Hoe kan de Minister-President die vergelijking maken?'¹⁷¹

Op 9 oktober 1976 kwam Beuker terug op het vraagstuk homofilie. Hij refereerde aan een uitspraak van de premier buiten de vergaderzaal: 'De heer Beuker kan zeggen wat hij wil in dit huis, maar hij krijgt van mij geen woord meer over deze zaak.'¹⁷² Beuker opende de aanval en vroeg zich af of de confessionele ministers het hiermee eens waren, waarna hij de essentie als volgt weergaf: 'Hij kan erom lachen, maar de minister-president zit nu achter de regeringstafel, maar hij zal eens voor een andere Stoel

¹⁶³ HTK, 1974-1975, 4 juni 1975, 4818.

¹⁶⁴ Ibidem, 4818.

¹⁶⁵ Ibidem, 4826.

¹⁶⁶ Ibidem, 4826.

¹⁶⁷ HTK, 1974-1975, 27 augustus 1975, 5638.

¹⁶⁸ Ibidem, 5639.

¹⁶⁹ HTK, 1975-1976, 7 oktober 1975, 144.

¹⁷⁰ HTK, 1975-1976, 8 oktober 1975, 192.

¹⁷¹ Ibidem, 192.

¹⁷² HTK, 1975-1976, 9 oktober 1975, 242.

staan. Daar zal de minister-president, of hij daarin gelooft of niet, verantwoording moeten afleggen.¹⁷³ Om zijn redenering kracht bij te zetten verwees Beuker naar Bijbelpassages in Romeinen en Korintiërs. Beuker bleef drammen en wilde weten of de minister-president namens het hele kabinet sprak. De geïrriteerde Den Uyl antwoordde met 'ja', maar gaf tevens toe dat het discussie opleverde in de Ministerraad. Met een 'ja en nu ga ik verder', wimpelde Den Uyl Beuker af.¹⁷⁴

Den Uyl besloot zijn uitspraak over de gelijkwaardigheid van homofilie en het gezin op 10 oktober teug te nemen. Terugkomend op de interventie van Beuker verklaarde de minister-president dat er verschillen waren tussen homofilie en het gezin, maar dat volgens het standpunt van de regering homo's op respect konden rekenen. Voor Beuker waren de afgezwakte woorden van de premier niet genoeg. In zijn derde termijn diende Beuker een motie in waarin de eerdere uitspraken van de premier werden verworpen. Voordat Beuker de motie indiende, noemde hij de woorden van de premier bedrog. Vondeling verzocht dringend deze woorden terug te nemen.¹⁷⁵ De RKPN'er ontving voor zijn motie alleen de steun van de BP.¹⁷⁶ Het GPV en de SGP steunden de motie niet, aangezien Den Uyl zijn woorden reeds had teruggenomen. De SGP noemde het in andere bewoordingen een onbezonnen motie.¹⁷⁷ In kranten met een religieuze signatuur werd het optreden van Beuker bestempeld als een overwinning. Het *Reformatorisch Dagblad* berichtte: 'Minister-president Den Uyl heeft onder druk van de confessionele ministers en na fel protest van het RKPN-kamerlid Beuker een progressieve uitspraak over homofielen moeten afzwakken.'¹⁷⁸ Coos Huijsen (CHU), de eerste openlijk homoseksuele politicus, herinnerde zich de felle interrupties van Beuker omtrent homoseksualiteit nog goed. In zijn memoires schreef Huijsen over de donderspeech die Beuker hield in de Tweede Kamer tijdens de behandeling van de Begroting voor Justitie op 21 oktober 1976.

'In zijn interpunctie stak Beuker een felle tirade af voor de heiligheid van het huwelijk en tegen de zonde van homoseksualiteit. Toen er een pijnlijke stilte om hem heen ontstond, drong het kennelijk tot hem door dat de man naast wie hij dagelijks zat homoseksueel was. Hij keek me ongemakkelijk aan en zei haperend dat het natuurlijk om het verschijnsel van homoseksualiteit ging en niet om de mens.' Er klonk een licht gegriinnik.¹⁷⁹

Afbeelding 3: Beuker in de Kamerbankjes naast Coos Huijsen

¹⁷³ Ibidem, 242.

¹⁷⁴ Ibidem, 256-257.

¹⁷⁵ Ibidem, 262.

¹⁷⁶ Ibidem, 262-266.

¹⁷⁷ 'Motie Beuker', *De Banier* (16 oktober 1975), 6

¹⁷⁸ 'Regering heeft respect voor homofielen', *Reformatorisch Dagblad* (10 oktober 1975), 8.

¹⁷⁹ Coos Huijsen, *Homo politicus. De eerste parlementariër ter wereld die uit de kast kwam* (Amsterdam, 2016), 160; *HTK*, 1976-1977, 21 oktober 1976, 594.

Beuker had de reactie van Den Uyl afgedaan als een frontale aanval op het gezin. Tijdens de *Zendtijd voor Politieke Partijen* bleef de RKPN vol inzetten op het gezin als hoeksteen van de samenleving. Hoewel de partij naar eigen zeggen de strijd om het katholieke onderwijs verloren had, bleef de partij zich sterk maken voor de jeugd en het gezin. Gezinnen kregen volgens Beuker steeds meer te maken met de negatieve gevolgen van de zedeloosheid en aanverwante problematieken als drugsgebruik. Daarnaast bleef Beuker zich bezighouden met de gemeentelijke herindelingen. Zo pleitte hij voor samenvoegingen van gemeenten in West-Friesland. In de filosofie van Beuker zouden dit echter kleine gemeenten blijven. Kleine gemeenten bleven volgens Beuker noodzakelijk, aangezien anders de afstand tussen bestuurders en bestuurden te groot zou worden.¹⁸⁰

Het parlementaire jaar 1975-1976 werd afgesloten met een rel. In augustus 1976 deed de Lockheed-affaire veel stof opwaaien. Beuker nam prins Bernhard in bescherming omdat volgens hem niet was aangetoond dat de prins steekpenningen had aangenomen. 'Hij zegt zelf dat hij onvoorzichtig gehandeld heeft en dat willen wij hem graag vergeven', aldus Beuker. Saillant was de rol die Beuker toedichtte aan de Nederlandse katholieken. Volgens Beuker hadden katholieken het koningshuis in de steek gelaten door niet meer voor de koninklijke familie te bidden. 'Nu moeten wij hiervoor een grote schuld betalen', aldus de emotionele Beuker.¹⁸¹

Het beeld van Beukers optreden in het parlementaire jaar 1975-1976 was niet wezenlijk anders dan het jaar daarvoor. De RKPN bleef nauw samenwerken met de BP, zag vrijwel alle moties stranden en stemde doorgaans overeenkomstig met het GPV, de SGP en de BP. Ook de taal en politieke boodschap werden niet aangepast.

Het slotakkoord, 1976-1977

Net als in de voorgaande jaren besteedde Beuker tijdens de Algemene Beschouwingen van oktober 1975 vluchtig aandacht aan tal van onderwerpen. Beuker was tegen de snelle democratiseringsprocessen in Zuid-Afrika uit angst voor bijltjesdag, vestigde aandacht op het belabberde niveau van scholen en ging daarnaast kortstondig in op defensie, veiligheid en drugsgebruik.¹⁸² Vooral omtrent jongeren en drugsgebruik luidde Beuker de noodklok. Als het kabinet niets ondernam, zou volgens Beuker door het drugsgebruik 'een deel van het volk omkomen'.¹⁸³ Het beleid van het kabinet-Den Uyl werd door Beuker op 12 oktober vergeleken met de leus van voetbalclub Feyenoord. Hij vormde deze leus om in 'veel woorden, weinig daden'.¹⁸⁴

¹⁸⁰ HTK, 1975-1976, 14 oktober 1975, 288-290.

¹⁸¹ HTK, 1975-1976, 30 augustus 1976, 5153.

¹⁸² HTK, 1976-1977, 12 oktober 1976, 325.

¹⁸³ HTK, 1976-1977, 14 oktober 1976, 411.

¹⁸⁴ HTK, 1976-1977, 12 oktober 1976, 324.

Afbeelding 4: Hoorzitting Kamercommissie over gemeentelijke herindeling West-Friesland Oost

Op 4 november 1976 debatteerde de Kamer over de kiesdrempel. Beuker was fel tegen het verhogen van de kiesdrempel, omdat dat de kansen voor de RKPN om in de Tweede Kamer te blijven zou verkleinen. Nu de KVP volgens Beuker was weggevlucht in het CDA, werd geprobeerd de kiesdrempel te verhogen, opdat kleine katholieke partijen zouden verdwijnen. Beuker bestreed de verhoging met de volgende woorden: 'Bewaar ons voor de polarisatie in de katholieke gemeenschap.'¹⁸⁵ Koekoek stond Beuker bij door te zeggen dat het CDA de kleine partijen monddood wilde maken.¹⁸⁶ Van der Sanden (KVP) opende indirect de aanval op de RKPN door te stellen dat partijen die beloften deden aan de kiezer en met één zetel in de Kamer kwamen, deze niet konden realiseren.¹⁸⁷ Vreemd genoeg ging Beuker niet in verweer, maar liet hij de verdediging over aan Koekoek. Volgens Koekoek zouden partijen als het GPV of de RKPN in sommige gevallen meer invloed hebben dan de KVP.¹⁸⁸ Beuker deed zich in de Kamer voor als een representant van het afspiegelingsmodel. Hij vond immers dat de kleine groep behoudende katholieken een stem moesten hebben in de Tweede Kamer.

Tijdens de laatste maanden van zijn politieke carrière kwam Beuker voornamelijk in actie rond onderwijsthema's. Op 26 januari 1977 gaf Beuker zijn laatste speech over een sfeer van corruptie binnen de 'linkse' TH Delft. Beuker beschuldigde expliciet Koenen, lid van het dagelijks bestuur van de TH Delft. Staatssecretaris Klein (PvdA) van Onderwijs en Wetenschappen was woedend op de RKPN'er en daagde hem uit om dergelijke beschuldigingen ook buiten de Kamer te doen, zodat een beroep op de parlementaire onschendbaarheid niet mogelijk was. 'Ik vind de stelling van de heer Beuker over een medewerker in ons wetenschappelijk onderwijs tamelijk ernstig. Naar mijn mening zal hij die stelling ook buiten deze Kamer moeten durven herhalen.'¹⁸⁹ Beuker besloot na de woorden van de staatssecretaris in te binden en betoogde dat het geen stelling was, maar een vraag aan de staatssecretaris. Uiteindelijk hadden de beschuldigingen aan het adres van de TH Delft voor Beuker geen gevolgen.

Wanneer de laatste maanden verder in beschouwing worden genomen, valt op dat Beuker zich richting het einde van het Kamerlidmaatschap steeds intensiever ging concentreren op buitenparlementair werk. Zoals eerder gesteld waren de scheidslijnen tussen fractiewerk en het werk voor de partij vaag. Beuker ging zich binnen dit kader nadrukkelijker bezighouden met gezinnen die om hulp verlegen zaten. Om deze reden was de bijdrage van Beuker in debatten rond onderwijs en gezinszaken specifiek van aard. Hij liet het niet bij Kamervragen alleen, maar trok er met een team op uit om gezinnen met raad en daad bij te staan. Wellicht had Beuker het idee dat hij als volksvertegenwoordiger op dit vlak

¹⁸⁵ HTK, 1976-1977, 4 november 1976, 993-994.

¹⁸⁶ Ibidem, 1001.

¹⁸⁷ Ibidem, 1008.

¹⁸⁸ Ibidem, 1009.

¹⁸⁹ HTK, 1976-1977, 26 januari 1977, 2712.

meer kon betekenen dan met zijn werk in de Kamer. Beuker zou deze sociale kant ook na zijn Kamerperiode behouden. In de periode na het Kamerlidmaatschap bleef hij zich inzetten voor gezinnen in nood en nam hij zelfs pleegkinderen in huis.

Over het algemeen roept het parlementaire jaar 1976-1977 geen ander beeld op dan de voorgaande. Nog altijd was Beuker fel in debatten en werd het Beukeriaanse taalgebruik gehanteerd. Door te stemmen in steeds hetzelfde rechtse patroon kon de partij geen invloed uitoefenen op de centrum-linkse regering. Tevens bleef de RKPN zich inspannen voor dezelfde thema's. Nieuw in deze periode was het feit dat Beuker zich steeds intensiever bezig ging houden met buitenparlementair werk.

3.2 Het abortusdebat

In het onderzoek naar de zittingsjaren is een onderwerp buiten beschouwing gelaten, namelijk abortus provocatus. Aangezien abortus een speerpunt was van de RKPN wordt dit debat nader uiteengezet.

Volgens het Wetboek van Strafrecht uit de jaren zestig was abortus provocatus strafbaar. Daarentegen werd abortus gedoogd in gevallen waar de zwangere vrouw medisch in gevaar kwam. Dit medische gevaar werd midden jaren zestig steeds vrijer geïnterpreteerd.¹⁹⁰ Deze ruimere interpretatie leidde in de jaren zeventig tot oprichting van abortusklinieken die werkten volgens het in de jaren zestig opkomende 'baas-in-eigen-buikprincipe'. Wachtend op nieuwe abortuswetgeving ondernam Justitie niets tegen de abortusklinieken, waardoor het aantal klinieken sterk toenam.

Eind jaren zestig werden er zonder resultaat nieuwe pogingen ondernomen om tot abortuswetgeving te komen. In 1970 deed de Kamer het verzoek aan de regering om een onderzoek in te stellen naar abortus. Staatssecretaris Kruisinga (CHU) van Volksgezondheid besloot aan deze wens tegemoet te komen en stelde in 1971 de Staatscommissie-Kloosterman in.¹⁹¹ Voordat de commissie met een rapport kwam, diende de PvdA een initiatiefwet in. Deze initiatiefwet van Lamberts en Roethof was radicaal van aard en trachtte abortus te legaliseren. Van Agt, minister van Justitie in het kabinet-Biesheuvel, wees de PvdA-wetgeving af en kreeg als katholiek en jurist steeds meer moeite met de abortuspraktijken.¹⁹² Op 23 juni 1972 diende Van Agt samen met minister van Volksgezondheid Louis Stuyt (KVP) een eigen initiatiefwet in. Zonder de wet af te wachten had bisschop Gijsen de ministers al in april 1972 een sneer gegeven. Volgens Gijsen mochten ministers die zich bezighielden met abortuswetgeving zich niet langer katholiek noemen.¹⁹³ Ofschoon bijna geheel politiek Den Haag de opmerkingen van Gijsen terzijde schoof, stond de RKPN volledig achter de woorden van de bisschop.

Het kabinet-Den Uyl, ook in deze kabinetsperiode was Van Agt minister van Justitie, schoof de initiatiefwet van Van Agt/Stuyt terzijde en nam geen regeringsstandpunt in over abortus provocatus. Formateur Burger (PvdA) had bedongen dat de KVP zelf een voorstel zou ontwerpen. Door geen standpunt in te nemen, legde de regering het initiatief bij het parlement. De KVP zat in een spagaat. Hoewel de KVP het wetsvoorstel van Van Agt/Stuyt over had kunnen nemen, koos de partij voor een nieuwe strengere wetgeving.¹⁹⁴ Door een strenge initiatiefwet zou het PvdA-voorstel door de Kamer komen en een kabinetscrisis uitlokken als Van Agt niet besloot te tekenen. De KVP had in dat geval een ijzersterk verkiezingspunt. Daarnaast zou de KVP strengere regels hebben gewild door interventie van de RKPN.¹⁹⁵ Of de RKPN daadwerkelijk invloed heeft gehad op de koers van de KVP inzake abortus is niet aantoonbaar.

Aangezien de KVP geen haast maakte met een voorstel kreeg Van Agt last van gewetensnood. In oktober 1974 kwam hij in actie. Tot woede van het progressieve Kamerdeel wilde Van Agt de Bloemenhovekliniek sluiten. Op 5 november 1974 barstte het Bloemenhove-debat los. Beuker had in januari 1974 al stelling genomen tegen abortus met een voor de Kamer ongehoorde Hitler-vergelijking: 'Voor mij is het recht op leven absoluut. En dit recht op leven behoort door mijn overheid in alle fasen te worden beschermd. Er kan nooit een nieuwe normering hiervoor komen, berustend op lichamelijke

¹⁹⁰ Peter van Griensven, 'De introductie van het ethisch reveil', in: Jan Willem Brouwer e.a. (red.), *Politiek als Passie. Twaalf opmerkelijke naoorlogse debatten* (Amsterdam, 2007), 63.

¹⁹¹ Joyce Outshoorn, *De politieke strijd rondom de abortuswetgeving in Nederland 1964-1984* (Den Haag, 1986), 159-160.

¹⁹² Johan van Merriënboer, Peter Bootsma en Peter van Griensven, *Van Agt biografie. Tour de force* (Amsterdam, 2008), 138-139; Van Griensven, 'De introductie van het ethisch reveil', 63.

¹⁹³ 'Uitspraak Gijsen wekt politieke beroering', *Leeuwarder Courant*, (12 april 1972), 8.

¹⁹⁴ Outshoorn, *De politieke strijd rondom de abortuswetgeving*,

¹⁹⁵ 'Commentaar Abortus', *Nieuwsblad van het Noorden* (26 november 1973), 4; Jan de Bruijn, *Geschiedenis van abortus in Nederland. Een analyse van opvattingen en discussies 1600-1979* (Amsterdam, 1979), 211.

volmaaktheid, economisch nut of zoiets. Dergelijke methoden had Hitler ook.¹⁹⁶ In het Bloemenhove-debat hamerde Beuker op de slechte begeleiding van de Bloemenhovekliniek en stuurde aan op directe sluiting. Om Van Agt te overtuigen wees Beuker de minister van Justitie op het bisschoppelijk schrijven van 11 oktober 1974 dat abortus afwees. Wederom maakte Beuker een Hitler-vergelijking om zijn verhaal kracht bij te zetten.

‘De moeder kan nooit beschikken over het leven van haar kind, maar ook de overheid kan niet beschikken over dood en leven. Als de overheid kon beschikken over het leven van haar onderdanen, tenzij wanneer de doodstraf bestond, dan zou zoals met Hitler-Duitsland een discriminatie ontstaan. Toen werd in Duitsland op grond van het behoren tot het joodse volk gediscrimineerd en verdwenen miljoenen naar de gaskamers. Precies zo zou mijn overheid zich opstellen, als zij het leven in alle fasen niet meer beschermde. Men zou dan tevens op weg zijn naar datgene, waarmee Hitler begon, namelijk de euthanasie.’¹⁹⁷

De protesten van Beuker hadden geen effect. Het opgelaaide maatschappelijke debat zorgde er juist voor dat ook de VVD met een initiatiefwet zou komen. Op 23 januari 1975 kwamen de ARP en de KVP met een gezamenlijk voorstel dat abortus toestond onder zeer strenge bepalingen.¹⁹⁸ Het voorstel van de VVD volgde op 12 februari 1975. Omdat dat voorstel geen kans zou maken, zocht de VVD samenwerking met de PvdA, wat resulteerde in een gezamenlijk voorstel dat werd ingediend op 6 mei 1976. Het PvdA/VVD-voorstel typeerde abortus als ‘een normale medische ingreep waarover vrouw en arts in een vertrouwensrelatie beslissen’.¹⁹⁹

Desondanks bleef abortus een heikel thema. Op 18 mei 1976 laaide het Bloemenhove-debat opnieuw op nadat een Duitse vrouw aangifte had gedaan tegen de kliniek. Justitie verhoorde een medewerker en wilde apparatuur van de kliniek in beslag te nemen. Uiteindelijk bleek er geen sprake van medisch onzorgvuldig handelen, waardoor Justitie in haar hemd stond.²⁰⁰ Roethof vroeg om een spoedinterpellatie die plaatsvond op 19 mei. Tijdens deze zitting werd de motie-Roethof aangenomen waarin werd gesteld dat Van Agt beslaglegging op de apparatuur door de rechter moest laten toetsen. Beuker riep in het debat op de kliniek gesloten te houden, omdat ruim honderd vrouwen op dat moment aanwezig waren om hun kind te ‘laten vermoorden’.²⁰¹ Hoewel Van Agt de motie eigenlijk niet wilde uitvoeren, ging hij op 25 mei toch overstag. De minister van Justitie moest de beslissing tot inbeslagname overlaten aan het oordeel van een onafhankelijke rechter. Commotie rond de Bloemenhovekliniek onderstreepte dat er spoedig een nieuwe abortuswetgeving nodig was.

Op 14 september 1976 werden beide wetsvoorstellen behandeld. Maar liefst vijf dagen had de Kamer nodig voor de beraadslaging. Kamerleden hadden zich voorgenomen om de tegenstellingen niet te verscherpen, maar Beuker had daar weinig boodschap aan.²⁰² Hij hield een emotioneel betoog waarin hij stelde dat de bestaande wet jarenlang was ondermijnd en dit thans leidde tot nieuwe abortuswetgeving. In zijn betoog haalde Beuker fel uit naar het voorstel van de ARP en de KVP. Vanuit het oogpunt van de gewetensovertuiging was het handelen van de ARP en de KVP erger dan het PvdA/VVD-voorstel. Volgens Beuker zouden de ARP en de KVP ‘God met de lippen belijden, maar het hart niet bij hem neerleggen’.²⁰³ Naar eigen zeggen kreeg Beuker duizenden steunbetuigingen van mensen uit het hele land.

In aansluiting op het punt gewetensovertuiging richtte Beuker zijn pijlen op Til Gardeniers-Berendsen (KVP), indienster van het voorstel KVP/ARP, met een persoonlijke aanval: ‘Ik doe nu een beroep op mevrouw Gardeniers. Zij heeft mij een paar jaar geleden in dit huis als volgt aangesproken: “mijnheer Beuker, wij leden van dezelfde kerk”. Zij zal het toch met mij eens zijn, dat de leer van de rooms-

¹⁹⁶ HTK, 1973-1974, 30 januari 1974, 2139.

¹⁹⁷ HTK, 1974-1975, 5 november 1974, 1017.

¹⁹⁸ De Bruijn, *Geschiedenis van abortus in Nederland*, 217; Heleen Weyers, *Euthanasie. Het proces van rechtsverandering* (Amsterdam, 2004), 81.

¹⁹⁹ Outshoorn, *De politieke strijd rondom de abortuswetgeving*, 220.

²⁰⁰ De Bruijn, *Geschiedenis van abortus in Nederland*, 221.

²⁰¹ HTK, 1975-1976, 19 mei 1976, 4231.

²⁰² De Bruijn, *Geschiedenis van abortus in Nederland*, 222-223.

²⁰³ HTK, 1975-1976, 15 september 1976, 5499.

katholieke kerk abortus provocatus volledig afwijst?’²⁰⁴ Gardeniers verdedigde zich: ‘Ik erken, dat wij leden zijn van dezelfde kerk en wel vrijwillig lid. Ieder van ons moet vanuit zijn eigen positie beoordelen, hoe je dat vrijwillig lidmaatschap waarmaakt.’²⁰⁵ Beuker besloot door te vragen: ‘Draagt haar wetsontwerp de norm van Gods gebod? Is zij het daarmee eens?’²⁰⁶ Vondeling nam Gardeniers in bescherming door te stellen dat er de volgende dag een antwoord kon komen op die vraag. Van Leeuwen (ARP), tevens initiatiefneemster van het voorstel ARP/KVP, had het slotakkoord. Beuker zou volgens Van Leeuwen ‘volstrekt inconsequent en op eigen wijze uitleg geven aan de Bijbel’.²⁰⁷

Tijdens de tweede termijn gaf Van Leeuwen nogmaals háár Bijbelse visie op het wetsvoorstel. Volgens Van Leeuwen kon het gebod ‘Gij zult niet doden’, kijkend naar oorlogen en defensie, door de mens niet absoluut gehanteerd worden.²⁰⁸ Beuker interrompeerde direct: ‘Mevrouw Van Leeuwen gaat nu dezelfde fout maken als gisteren. Defensie is ter bescherming van het leven en de door haar voorgestelde wet is tot afbreken van leven.’²⁰⁹

Op 22 september kwam Beuker nog een keer terug op de thematiek abortus. Volgens de RKP-fractieleider had Gardeniers toegegeven dat de kerk abortus principieel afwees. Bovendien wilde het merendeel van Nederland volgens Beuker helemaal geen abortuswetgeving. Beuker vatte het rigoureuus samen: ‘Ik moet hiervan zeggen, dat de samenstelling van deze Kamer dan niet beantwoordt aan de wil van het Nederlandse volk.’²¹⁰ Deze uitspraak kan, in zekere zin, worden beschouwd als een voorloper van het ‘nepparlement’. In september 2015 beweerde PVV-leider Wilders dat het Nederlandse parlement een nepparlement was, aangezien het handelde tegen de wil van de bevolking.

Voor Beuker bleek geen enkele consensus mogelijk. Overtuigd van zijn gelijk bestempelde Beuker abortus als moord en zou hier niet van afwijken. Op 29 september werd het gezamenlijke voorstel van de VVD/PvdA aangenomen. Hoewel het ontwerp later zou stranden in de Eerste Kamer was het een grote deceptie voor Beuker.

²⁰⁴ Ibidem, 5499-5500.

²⁰⁵ Ibidem, 5500.

²⁰⁶ Ibidem, 5500.

²⁰⁷ Ibidem, 5500.

²⁰⁸ *HTK*, 1975-1976, 16 september 1976, 5576; Ria Jaarsma en Elske ter Veld, *Zeg maar Hannie: 65 jaar strijdlustig in politiek en samenleving* (Wormer, 2005), 53.

²⁰⁹ Ibidem, 5576-5577.

²¹⁰ *HTK*, 1976-1977, 22 september 1976, 37.

Afbeelding 5: Beuker op 15 september 1976 tijdens het abortusdebat

3.3 Sociabiliteit

Tijdens zijn eerste maand in de Kamer werd het duidelijk dat Beuker het in de persoonlijke sfeer goed kon vinden met Jongeling (GPV). Jongeling meldde in maart 1973 dat Beuker zijn partij nog ‘moest presenteren’, maar dat er desondanks goede contacten bestonden tussen hem en de RKP’er. Jongeling: ‘Hij vraagt nog weleens om advies, maar ik weet weinig van zijn program of partij.’²¹¹ In 1994 werd dit beeld door Beuker nogmaals bevestigd. Beuker raadde katholieken aan om op het GPV te stemmen. Volgens Beuker had Jongeling hem de weg in de Tweede Kamer gewezen en kende hij Verburgh (GPV) nog goed uit zijn tijd als leraar in Hoorn.²¹² Beuker beweerde tevens dat na zijn beëdiging in 1972 veel KVP’ers hun diensten aanboden en behulpzaam waren.²¹³ Ook volgens Answerd Beuker was zijn vader geen verlegen man en sloot hij zich zeker niet af voor collega-Kamerleden. Zo kan hij zich herinneren dat hij met zijn vader de bruiloft van Hans Wiegel bezocht.²¹⁴ Deelname aan een steenwerpwedstrijd in Purmerend met andere Kamerleden illustreerde ook dat Beuker het contact niet vermeed.²¹⁵

Oud-KVP’er Steef Weijers, woordvoerder van sociale zaken, ambtenarenzaken en volksgezondheid wist Beuker veertig jaar later voor de geest te halen. Volgens Weijers zocht Beuker geen contact met collega’s en leefde hij op een eilandje in de Tweede Kamer. Schaarre contacten die Beuker en Weijers onderhiielden waren volgens Weijers weinig humorvol en de ‘roomse blijdschap was niet te bespeuren’. Weijers herinnerde zich tevens dat Beuker in de wandelgangen ‘Beuker de neuker’ werd genoemd, omdat hij een groot gezin had.²¹⁶ Soms werd Beuker vanwege zijn haarstukje ook Fred

²¹¹ Rob Vermaas, ‘Vijfentwintig jaar Gereformeerd Politiek Verbond’, *De Tijd* (31 maart 1973), 15.

²¹² Roel Sikkema, ‘Een dominee uit Putten zei: ik heb gebeden voor Gijsen’, *Nederlands Dagblad* (13 augustus 1994), 3.

²¹³ ‘Beukers RKP’ heeft een trouwe aanhang’, *Reformatisch Dagblad* (4 mei 1977), 9.

²¹⁴ Interview met Answerd Beuker, 1 juni 2016.

²¹⁵ ‘Kamerleden gaan steenwerpen in Purmerend’, *NRC Handelsblad* (3 oktober 1974), 6.

²¹⁶ Mailwisseling tussen Harry Notenboom en Steef Weijers, 17 februari 2016.

Flintstone genoemd.²¹⁷ Door de bijnamen ontstaat het beeld van een Kamerlid dat niet door iedereen serieus genomen werd. Ook lijkt het beeld dat Beuker opwierp over zijn goede contacten met KVP'ers niet helemaal te kloppen. Oud-KVP'er Notenboom kon Beuker bijvoorbeeld helemaal niet meer voor de geest halen. Ook Van Agt heeft 'te weinig herinneringen aan dit kortstondige fenomeen'.²¹⁸ Niet enkel de oud-KVP'ers hadden moeite om Beuker voor de geest te halen. Oud-PvdA-Kamerlid Klaas de Vries heeft net als Van Agt en Notenboom geen enkele herinnering aan de RKPN'er.²¹⁹

Weijers staat ondanks het gebrek aan herinneringen niet alleen in zijn opvattingen. Oud-VVD'ers Hans Wiegel en Els-Veder Smit konden zich overwegend vinden in de uitlatingen van Weijers. Volgens Wiegel was Beuker in de Tweede Kamer een eenzaam man die het contact met collegae niet zocht. Het contact tussen Wiegel en Beuker ging niet verder dan een groet. 'Daarop knikte hij verlegen en vriendelijk terug', aldus Hans Wiegel in 2016.²²⁰ Els Veder-Smit herinnerde hem als een gerespecteerd Kamerlid, maar sluit zich verder aan bij de opvattingen van Hans Wiegel. Veder-Smit, initiatiefneemster van de abortuswet VVD/PvdA, voelde zich op dit dossier niet door Beuker aangevallen. Volgens Veder-Smit, die Beuker ook herinnert vanwege zijn kleine gedrongen postuur, richtte Beuker zijn aanvallen voornamelijk op de KVP en de ARP.²²¹

Mochten de herinneringen van deze oud-Kamerleden representatief zijn dan rijst de vraag of Beuker dan helemaal geen goede contacten had. Het antwoord op deze vraag is een overduidelijk nee. Zoals reeds gesteld waren er goede contacten met het GPV. Ook met de SGP'ers Abma en Van Rossum was de verstandhouding goed. Beuker zag de SGP'ers als reformatorische broeders.²²² De meest intensieve contacten onderhield Beuker met de BP. In de tijd dat de RKPN zendtijd moest afstaan aan de Club van Utrecht, kreeg Beuker vijf minuten zendtijd van de BP. Aangezien de RKPN niet deelnam aan de provinciale statenverkiezingen in 1974, gingen er zelfs stemmen op om RKPN-leden op de BP te laten stemmen.²²³ In de Kamer spraken de BP en de RKPN lovend over elkaar. Koekoek nam Beuker met regelmaat in bescherming en Beuker ondersteunde Koekoek op zijn beurt. Zo betoogde Beuker in de Kamer dat de BP recht had op burgemeestersposten.²²⁴ De 'grap' die Koekoek uithaalde bij de Algemene Beschouwingen in 1973 was klaarblijkelijk snel vergeten. Voor de verkiezingen in 1977 ging Beuker zelfs een lijstverbinding aan met de BP, zodat restzetels niet bij de grote partijen terecht zouden komen. Al met al was de relatie met de BP en de kleine christelijke partijen zeer goed.

Na de dood van Beuker, in oktober 2000, werd hij door Kamervoorzitter Jeltje van Nieuwenhoven (PvdA) in de Tweede Kamer op de volgende manier herdacht:

'Beuker kwam op voor zijn overtuiging, gebaseerd op zijn kerkelijke achtergrond. Hij deed dat met vertrouwen in de kracht van die ideeën en liet zich niet afschrikken door teleurstelling. Tegelijkertijd zien wij in hem een voorbeeld van wat ook de kracht van ons politieke systeem is, namelijk de mogelijkheid voor kleine groepen met duidelijke ideeën om die ideeën in het parlement naar voren te brengen. Wij herdenken hem als zodanig.'²²⁵

Naast Jeltje van Nieuwenhoven besteedde ook SGP-fractievoorzitter Menno de Bruyne in *de Banier* aandacht aan het overlijden van Beuker. De Bruyne vatte de herdenking van Van Nieuwenhoven als volgt samen: 'Beuker was een afstandelijke, maar eerlijke man'. Hoewel de 'verschillen tussen Rome en Dordt groot waren', streed de RKPN met de SGP en het GPV voor de christelijke grondbeginselen en dat verdiende respect.²²⁶ Katholieke media toonden minder respect dan de SGP. Tijdens een radio-uitzending van *Kruispunt* werd aandacht besteed aan de dood van Beuker in de rubriek 'Retourtje Toen'. Beuker werd

²¹⁷ 'Accent', *Leeuwarder Courant* (24 februari 1977), 9.

²¹⁸ *Briefwisseling met Dries van Agt*, 20 juni 2016.

²¹⁹ *Mailwisseling tussen Klaas de Vries en Alexander van Kessel*, 7 juni 2016.

²²⁰ *Mailwisseling met Hans Wiegel*, 29 februari 2016.

²²¹ *Telefonisch interview met Els Veder-Smit*, 10 mei 2016.

²²² Sikkema, 'Een dominee uit Putten', 3; 'Bomers wil op succesvolle christelijke partij stemmen', *Nederlands Dagblad* (9 april 1993), 1.

²²³ 'RKPN'er krijgt zendtijd: Klaas Beuker zoekt steun bij boeren', *Nieuwsblad van het Noorden* (15 februari 1974), 1.

²²⁴ *HTK*, 1976-1977, 19 oktober 1977, 467.

²²⁵ *HTK*, 2000-2001, 17 oktober 2000, 863.

²²⁶ Menno de Bruyne, 'Haagse Hopjes', *De Banier* (26 oktober 2000), 17.

in deze rubriek vooral weggezet als de 'klikspaan in Rome'.²²⁷

Resumerend kan Beuker beschreven worden als een eenling die samen met christelijke 'mannenbroeders' op een eiland in de Kamer werkzaam was. Met de BP, het GPV en de SGP bestonden goede contacten, maar met collega's van andere partijen was het contact te typeren als weinig frequent. Dit betekent overigens niet dat dit beperkte contact slecht was. Het beeld van een buitenstaander die bewust geen contact met collega's zocht, gaat in dit verband niet op.

3.4 Krachtenveld

Totstandkoming van wetgeving is een zaak van regering en parlement. Menigmaal hebben niet-geïnstitutionaliseerde belangengroeperingen echter invloed op de totstandkoming van beleid.²²⁸ In deze paragraaf wordt de vraag gesteld welke externe organisaties invloed hadden op het parlementaire functioneren van de RKPN.

Als grootste katholieke partij is het niet wonderlijk dat de KVP het monopolie had op relaties in het krachtenveld.²²⁹ Hoewel de RKPN slechts één zetel had, onderhield de partij ook contacten met organisaties die pressie uitoefenden op haar koers. Zo is het een vaststaand feit dat Beuker periodiek contact onderhield met Nederlandse bisschoppen en de Vaticaanse Curie. Volgens Leechburch Auwers was er geregeld contact met bisschop Gijsen: 'In de jaren in de Tweede Kamer, maar vooral nadien, hadden we regelmatig contact met Mgr. Gijsen. Het klikte goed, mede omdat en Mgr. Gijsen en Klaas Beuker leraar geschiedenis geweest waren. De zo hartelijke bisschop Gijsen gaf ons vaak advies, en door hem geruggesteund zijn we menigmaal naar Rome afgereisd.'²³⁰ Leechburch Auwers beweerde dat Beuker in Rome contact had met 'ontelbare' Curie-kardinalen. Hoewel direct bewijs ontbreekt, is rechtstreekse zeggenschap van de kerk op het beleid van de RKPN niet ondenkbaar. Naast contacten met het instituut kerk onderhield Beuker relaties met conservatieve katholieke organisaties als de VABOO, anti-abortusgroeperingen, Credo-groepen, het Michael-Legioen en de *Confrontatie*. Alhoewel Beuker inspraak van dergelijke organisaties ontkende, kan de invloed ditmaal bewezen worden. Briefwisselingen tussen Beuker en *Confrontatie*-hoofdredacteur Bongaarts laten zien dat laatstgenoemde werd verzocht mee te schrijven aan niet ingediende initiatiefwetten.²³¹

Overige connecties in het politieke krachtenveld zijn moeizaam te traceren. In bronnen duiken geregeld namen op, zoals die van de Rotterdamse arts Gunning.²³² Of deze personen daadwerkelijk inspraak hadden, is niet te bewijzen. Naast banden met behoudende katholieke organisaties werden volgens de RKPN contacten onderhouden met rechtse buitenlandse politici, maar ook in dit geval is geen directe invloed aantoonbaar.²³³

²²⁷ RKK, *Kruispunt* (9 oktober 2014), 11.53-15.55 <http://www.npo.nl/kruispunt/09-10-2014/RBX_RKK_623403>, [geraadpleegd op 22-05-2016].

²²⁸ M.P.C.M. van Schendelen, 'Parlement, Pressiegroepen en Lobby's', in Jacques Thomassen e.a. (red.), *Democratie en Rechtstaat* (Bussum, 1992), 225-248, alhier 225-227.

²²⁹ Ton Duffhues, Albert Felling en Jan Roes, *Bewegende Patronen. Een analyse van het landelijk netwerk van katholieke organisaties en bestuurders 1945-1980* (Baarn, 1980), 199.

²³⁰ Pastoor Geudens, 'Mgr. Gijsen Diep door het Slijk Gehaald: ingezonden brief Jan Leechburch Auwers' <<https://9uww3.wordpress.com/2014/05/01/mgr-gijsen-diep-door-het-slijk-gehaald/>> [geraadpleegd op 10-05-16].

²³¹ KDC, *Archief Confrontatie. Tijdschrift voor RK geloofsverkundiging, geloofsverdediging en geloofsbeleving (CONF)*, 39, Brief van Beuker aan Bongaarts, 21 maart 1973.

²³² *HTK*, 1976-1977, 12 oktober 1977, 325.

²³³ *Nieuwsbrief RKPN*, januari/februari 1976, 19.

Conclusie

In de jaren zestig werd binnen de KVP een discussie gevoerd over de grondbeginselen. Deze 'K-discussie' was het gevolg van maatschappelijke veranderingen en gebeurtenissen als het Tweede Vaticaans Concilie. Ten gevolge van deze processen begon de KVP katholieke bindingen los te laten. Toen KVP-voorzitter Dick de Zeeuw de partij wilde veranderen in een open volkspartij was voor Klaas Beuker de maat vol. In januari 1972 besloot Beuker de RKPN op te richten. Door middel van politieke pressie hoopte Beuker dat de KVP zou terugkeren op het 'juiste' katholieke pad.

Aangezien de RKPN de koers van de KVP wilde veranderen, wordt de partij getypeerd als een als een 'zweeppartij', *challenging party* of zware gemeenschap. Ondanks de reactionaire houding was de RKPN nieuw in zijn soort. Katholiek dissidentisme in de twintigste eeuw kwam normaliter voort uit onenigheid over de sociaaleconomische koers, of uit ontevredenheid over het democratisch gehalte van de moederpartij. Met de RKPN was de eerste integralistische splinter in de Tweede Kamer een feit. Integralistische partijen zoals de RKPN stonden voor een politiek waarin de katholieke beginselen zo ongeschonden mogelijk werden nageleefd. Door middel van propaganda voor politiek geïnspireerd op de Tien Geboden en tegen abortus, wist de partij in november 1972 één zetel te behalen.

Kamervoorzitter Vondeling kwam vier jaar later met een vernietigend oordeel over het parlementaire werkwijze van de RKPN. Volgens Vondeling had de RKPN niet gefunctioneerd in het parlementaire proces. Vondeling ging in zijn oordeel echter voornamelijk uit van de controlerende en wetgevende taken van het parlementslid. In dit onderzoek is het parlementaire functioneren van de RKPN óók onderzocht vanuit de zachte kant, namelijk vanuit het perspectief van de parlementaire cultuur. Vanuit de facetten taal, retoriek, relaties in het krachtenveld, sociabiliteit en opstelling jegens de media is het functioneren van de RKPN onder de loep genomen.

Beuker presteerde inderdaad matig op het gebied van zijn controlerende en wetgevende bevoegdheden. Gebrekkig functioneren op dit vlak is niet verwonderlijk aangezien de partij één zetel had en Beuker als partijvoorzitter sinds 1973 te kampen had met interne conflicten. Was Beuker in zijn totaliteit een slecht functionerend Kamerlid? Het antwoord op deze vraag is afhankelijk van de gehanteerde criteria. Henk te Velde zette uiteen dat een parlementslid functioneert in een theater waar hij te maken heeft met regels van het parlementaire spel. Het theatrale aspect is volgens Te Velde onmisbaar om een brug naar de kiezer te slaan. Beuker beheerste het 'theaterspel' goed door stevig in te haken op de punten waarop hij van zijn achterban moest uitblinken. Op een strenge manier, in de pers bestempeld als Beukeriaans, bevocht Beuker met verve de abortuswetgeving en zedenverwildering. Om zijn verhaal kracht bij te zetten, liep Beuker niet weg voor een persoonlijke aanval of een Hitler-vergelijking. Beuker gebruikte niet enkel serieuze speeches om een brug te slaan naar zijn achterban. Hij schoot in de praktijk graag te hulp als een gezin om hulp vroeg. Ook de regels van het parlementaire spel kreeg Beuker, op het incident met minister Van Doorn na, onder de knie.

Theater en het politieke spel richtten zich uitsluitend op het politieke debat. In dit onderzoek is ook gekeken naar het functioneren buiten de plenaire zaal. Door middel van de *oral history* is een beeld ontstaan van een eenzame man in het Kamergebouw. Aansluitend bij Henk te Velde zou geconcludeerd kunnen worden dat Beuker een buitenstaander wilde blijven. Deze aanname is echter onjuist, aangezien Beuker goede contacten onderhield met de BP, de SGP en het GPV. Vooral met de BP van Koekoek bestond een goede verstandhouding. Koekoek steunde als enige de moties van Beuker en nam het voor hem op in de Kamer.

In relatie tot het politieke krachtenveld onderhield Beuker ook goede contacten met de kerk en behoudende katholieke organisaties. Hoewel invloed van de kerk niet te bewijzen valt, is voor de invloed van katholieke organisaties wel bewijs gevonden. Zo werd de hoofdredacteur van de *Confrontatie* in het geheim gevraagd om mee te schrijven aan initiatiefwetten. Beuker had daarentegen een slechte verstandhouding met de naar eigen zeggen 'linkse pers'. Hoewel hij vond dat er te weinig over hem werd geschreven, smulden kranten gretig van zijn opvallende uitspraken. Beuker voelde de noodzaak om door het gebrek aan aandacht extra fel uit de hoek te komen in de *Zendtijd voor Politieke Partijen*.

Recapitulerend mag geconcludeerd worden dat Beuker op bepaalde gebieden wel degelijk functioneerde. Beuker was sterk ontwikkeld op het gebied van de volksvertegenwoordiging, kende na een stroef begin de parlementaire regels en wist het theatrale aspect met zijn serieuze taalgebruik en retoriek te beheersen. Kijkend naar de sociabiliteit mag Beuker ook niet worden weggezet als een einzelgänger. In de wandelgangen bestonden goede contacten met de kleine christelijke partijen. Met andere collega's was het contact minder frequent, maar niet te typeren als slecht. Daartegenover waren de prestaties op het wetgevend en controlerend gebied mager. Bovendien werd Beuker niet herkozen als Kamerlid, kunnen

weinig oud-Kamerleden hem voor de geest halen, had hij weinig invloed op de landelijke politiek en lukte het niet om de KVP op het 'juiste' katholieke spoor te zetten. Slechts incidenteel wist hij het KVP'ers lastig te maken. Beuker was samenvattend geen 'prefab-Kamerlid' en schoot op sommige gebieden ernstig tekort. Op andere vlakken functioneerde Beuker echter beter.

In het kader van deze uitkomst wordt tot slot terugverwezen naar de woorden van oud-KVP'er Notenboom, die zijn vraagtekens had bij dit onderzoek. Hoewel Beuker in de harde politieke geschiedschrijving een figurant is, biedt onderzoek naar de parlementaire cultuur nieuwe perspectieven. Zo is gebleken dat de RKPN in de Kamer veel optrok met collega's van de kleine christelijke partijen. Comparatief onderzoek zou meer parallellen kunnen trekken, waardoor ook verschillen in politieke cultuur duidelijker worden. Culturele verschillen hebben immers ook hun weerslag op de harde kant van het politieke proces. Voor de historicus ligt een vrijwel onaangeroerd onderzoeksterrein.

Literatuurlijst:

- Ackermans, Gian en Marit Monteiro, *Mannen Gods: clericale identiteit in verandering* (Hilversum, 2007).
- Aerts, Remieg, Carla van Baalen, Joris Oddens, Diederik Smit en Henk te Velde (red.), *In dit huis: twee eeuwen Tweede Kamer* (Amsterdam, 2015).
- Andeweg, Rudy en Jacques Thomassen (red.), *Van afspiegelen naar afrekenen? De toekomst van de Nederlandse democratie* (Leiden, 2011).
- Baalen, Carla van, Anne Bos, Willem Breedveld e.a. (red.), *Jaarboek parlementaire geschiedenis 2008: Het feest van de democratie: rituelen, symbolen en tradities* (Amsterdam, 2008).
- Baalen, Carla van, Willem Breedveld, Godelieve van Heteren en Henk te Velde, 'Het theater van de politiek' *Groniek Historisch Tijdschrift* 163 (2004), 257-276.
- Baalen, Carla van, Willem Breedveld, Jan Willem Brouwer e.a. (red.), *Jaarboek parlementaire geschiedenis 2002: Nieuwkomers in de politiek* (Den Haag, 2002).
- Becker, Frans, Wim van Hennekeler en Menno Hurenkamp (red.), *Vier jaar Balkenende: WBS jaarboek 2006* (Amsterdam, 2006).
- Berg, Henk van den, *In Vrijheid Gebonden, Negentiende-eeuwse katholieke publicisten in Nederland over geloof, politiek en moderniteit* (Nijmegen, 2005).
- Berg, J.Th.J. van den, *Tussen Nieuwspoort & Binnenhof. De jaren 60 als breuklijn in de naoorlogse ontwikkelingen in politiek en journalistiek: opstellen aangeboden aan Prof. Dr. N. Cramer* (Den Haag, 1989).
- Berg, J.Th.J. van den, *De toegang tot het Binnenhof. De maatschappelijke herkomst van Tweede-Kamerleden tussen 1849 en 1970* (Antwerpen, 1983).
- Beuker, Klaas, *Titus Brandsma* (Hamedia, 1983).
- Blokker, Jan, 'Leden van de Staten-Generaal'. *Nederland onder Juliana. De troonredes met commentaar van Jan Blokker* (Bussum, 1981).
- Bois-Reymond, Manuela de en Ton Wagemakers (red.), *Mondelinge Geschiedenis: over theorie en praktijk van het gebruik van mondelinge bronnen* (Amsterdam, 1983).
- Bornewasser, J.A., *Katholieke Volkspartij 1945-1980 Band II: Heroriëntatie en integratie (1963-1980)* (Nijmegen, 2000).
- Bornewasser, J.A., *Katholieke Volkspartij 1945-1980. Band I: Herkomst en groei (tot 1963)* (Nijmegen, 1995).
- Bosmans, Jac, 'Beide er in en geen van beide er uit. De rooms-rode samenwerking 1945-1952', *BMGN* 96 (1981), 204-229.
- Brouwer, Jan Willem, Peter van der Heiden en Jan Ramakers (red.), *Politiek als Passie. Twaalf opmerkelijke naoorlogse debatten* (Amsterdam, 2007).
- Bruijn, Jan de, *Geschiedenis van abortus in Nederland. Een analyse van opvattingen en discussies 1600-1979* (Amsterdam, 1979).
- Budge, Ian, David Robertson en Derek Hearl (red.), *Ideology, Strategy and Party Change: Spatial Analyses of Post-War Election Programmes in 19 Democracies* (Cambridge, 2008).
- Coninck, Pieter de, *Een les uit Pruisen: Nederland en de Kulturkampf, 1870-1880* (Hilversum, 2005).

Daalder, Hans, 'De kleine politieke partijen- een voorlopige poging tot inventarisatie', *Acta Politica* 1 (1966), 172-196.

Dam, Peter van, 'Een wankel vertoog. Over verzuiling als karikatuur', *BMGN* 126 (2011), 52-77.

Dam, Peter van, James Kennedy en Friso Wielenga (red.), *Achter de Zuilen. Op zoek naar religie in naoorlogs Nederland* (Amsterdam, 2014).

Duffhues, Ton, Albert Felling en Jan Roes, *Bewegende Patronen. Een analyse van het landelijk netwerk van katholieke organisaties en bestuurders 1945-1980* (Baarn, 1980).

Engelen, Ewald R. en Monika Sie Dhian Ho (red.), *De staat van de democratie. Democratie voorbij de Staat* (Amsterdam, 2004).

Goddijn, Walter, Jan Jacobs en Gérard van Tillo, *Tot vrijheid geroepen. Katholieken in Nederland (1945-2000)* (Baarn, 2000).

Harinck, George, Roel Kuiper en Peter Bak (red.), *De Antirevolutionaire Partij 1829-1980* (Hilversum, 2001).

Houwaart, Dick, *Spreiding van macht, kennis en Surinamers. Jaarboek van de Nederlandse politiek 1975* (Amsterdam, 1976).

Huijsen, Coos, *Homo politicus. De eerste parlementariër ter wereld die uit de kast kwam* (Amsterdam, 2016).

Jaarsma, Ria en Elske ter Veld, *Zeg maar Hannie: 65 jaar strijdlustig in politiek en samenleving* (Wormer, 2005).

Jungman, J.A. en F.K. van Iterson (red.), *Parlement en kiezer. Jaarboekje 1933 – 1934* (Den Haag, 1933).

Keulen, Sjoerd, *Monumenten van beleid. De wisselwerking tussen Nederlands rijksoverheidsbeleid, sociale wetenschappen en politieke cultuur, 1945-2002* (Hilversum, 2014).

Kok, Auke, *Dit was Veronica. Geschiedenis van een piraat* (Amsterdam, 2011).

Koole, Ruud, *Politieke Partijen in Nederland: ontstaan en ontwikkeling van partijen en partijstelsel* (Utrecht, 1995).

Kort, Marcel de, *Tussen patiënt en delinquent. Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid* (Hilversum, 1995).

KVP, *Algemeen Staatskundig Program van de Katholieke Volkspartij* (Den Haag, 1946).

Latré, Bart, *De kerk-en maatschappijkritische beweging in Vlaanderen 1958-1990* (Leuven, 2011).

Leydesdorff, Selma, *De mensen en de woorden* (Amsterdam, 2004).

Luykx, Paul, 'Daar is nog poëzie, nog kleur, nog warmte' *Katholieke bekeerlingen en moderniteit in Nederland, 1880-1960* (Hilversum, 2007).

Luykx, Paul, *Andere katholieken: opstellen over Nederlandse katholieken in de twintigste eeuw* (Nijmegen, 200).

Maddens, Bart, *Kiesgedrag en partijstrategie: de samenhang tussen de beleidsmatige profilering van de partijen en het kiesgedrag van de Vlamingen op 24 november 1991* (Leuven, 1994).

- Manning, A.F., *Mensen en situaties. Scènes uit het katholiek leven in de negentiende en twintigste eeuw* (Baarn, 1990).
- McSpadden, J.R., *Spel, Spelbrekers en Parlementaire Cultuur: het informele leven van de Nederlandse Kamer gedurende het interbellum* (onuitgegeven masterscriptie, Universiteit Leiden, 2010).
- Meeuwen, Jos van, *Lijden aan eenheid. Katholieke arbeiders op zoek naar hun politieke recht* (Hilversum, 1998).
- Merriënboer, Johan van, Peter Bootsma en Peter van Griensven, *Van Agt biografie. Tour de force* (Amsterdam, 2008).
- Napel, H.-M.T.D. ten, *'Een eigen weg'. De totstandkoming van het CDA (1952-1980)* (Kampen, 1992).
- Outshoorn, Joyce, *De politieke strijd rondom de abortuswetgeving in Nederland 1964-1984* (Den Haag, 1986).
- Palm, Jos, *Moederkerk: de ondergang van Rooms Nederland* (Antwerpen, 2012).
- Rapport van de Structuurcommissie van de KVP, *Grondslag en karakter van de KVP* (Den Haag, 1966).
- Righart, Hans, *Politieke cultuur. Een omgevingsverkenning* (Meppel, 1989).
- Rochon, Thomas R., 'Mobilizers and Challengers: Toward a Theory of New Party Success', *International Political Science Review* 4 (1985), 419-439.
- Rochon, Thomas R., *The Netherlands: Negotiating Sovereignty in an Interdependent World* (Colorado, 1999).
- Rush, Michael en Phillip Giddens, *Parliamentary Socialisation. Learning the ropes of Determining Behaviour* (Londen, 2011).
- Schaik, Ton van, *Bedankt voor de bloemen. Johannes Paulus II in Nederland* (Tielt, 2005).
- Spies, Marijke, Willem van den Berg, Petrus Jacobus Buijnsters en Dirk Coigneau (red.), *Historische letterkunde. Facetten van vakbeoefening* (Groningen, 1984).
- Thomassen, Jacques, M.P.C.M. van Schendelen en M.L. Zielonka-Goei (red.), *Democratie en Rechtstaat* (Bussum, 1992).
- Thurlings, Jan, 'De ontzuiling in Nederland, in het bijzonder van het Nederlands katholicisme', *Sociologische Gids* 26 (1979), 470-492.
- Tomassen, E., *Tussen eenheid en verscheidenheid: Katholiek politiek dissidentisme in Nederland 1945-1980* (onuitgegeven masterscriptie, Radboud Universiteit Nijmegen, 2003).
- Velde, Henk te, 'Spelers en Spelbrekers: De beschaving van de Tweede Kamer', *De Negentiende Eeuw* 30 (2006), 35-47.
- Voerman, Gerrit (red.), *Jaarboek 1998, Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen* (Groningen, 1999).
- Voerman, Gerrit en D. J. Wolffram (red.), *Benaderingen van de geschiedenis van politiek* (Groningen, 2006).
- Vondeling, Anne, *Tweede Kamer: lam of leeuw?* (Leeuwarden, 1976).

Vossen, Koen, *Vrije vissen in het Vondelpark. Kleine politieke partijen in Nederland 1918-1940* (Amsterdam, 2003).

Vree, Frank van, *De wereld als theater. Journalistiek als culturele praktijk* (Amsterdam, 2006).

Weyers, Heleen, *Euthanasie. Het proces van rechtsverandering* (Amsterdam, 2004).

Wiliarty, Sarah E., *The CDU and the politics of gender. Bringing women to the party* (Cambridge, 2010).

Zwart, R.S., 'Gods wil in Nederland', *Christelijke ideologieën en de vorming van het CDA (1880-1890)* (Kampen, 1996).

Websites:

Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen (DNPP), 'Partijprogramma Rooms Katholieke Partij Nederland (1972)' <<http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl/root/verkiezingsprogramma/TK/rkpn1972/>> [geraadpleegd op 19-05-16].

Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen (DNPP), 'Partijprogramma Rooms Katholieke Partij Nederland (1977)' <<http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/verkiezingsprogramma/TK/rkpn1977/rkpn77.pdf>> [geraadpleegd op 01-07-16].

Hoek, Sietse van der, 'Een eenzame kruistocht tegen zedenverwildering', *de Volkskrant* <<http://www.volkskrant.nl/archief/een-eenzame-kruistocht-tegen-zedenverwildering~a567983>> [geraadpleegd op 05-05-16].

Kreemers, Bert, 'Bibeb in gesprek met Defensieminister Henk Vredeling', *Vrij Nederland* <<https://www.vn.nl/bibeb-in-gesprek-met-defensieminister-henk-vredeling/>> [geraadpleegd op 14-04-16].

Pastoor Geudens, 'Mgr. Gijsen Diep door het Slijk Gehaald', *ingezonden brief Jan Leechburch Auwers* <<https://911ww3.wordpress.com/2014/05/01/mgr-gijsen-diep-door-het-slijk-gehaald/>> [geraadpleegd op 10-05-16].

RKK Kruispunt, 'Een uur onderweg met muziek, inspirerende ontmoetingen en verhalen bij de dag 9 oktober 2014' <http://www.npo.nl/kruispunt/09-10-2014/RBX_RKK_623403> [geraadpleegd op 22-05-2016].

Tomassen, E., 'Beuker, Klaas (1924-2000)', *Biografisch Woordenboek van Nederland* <<http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/beuker>> [geraadpleegd op 26-05-16].

Lijst van Archivalia:

Parlementaire bronnen

- *Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (HTK)* (geraadpleegd via Statengeneraaldigitaal.nl en Officiële bekendmakingen.nl)
 - *Handelingen Tweede Kamer (1890-1891, 1972-1977, 2000-2001) (HTK)*

Archieven

- Meertens Instituut, Amsterdam
 - *Archiefconglomeraat J.A.A. Leechburg Auwers, 1938-2009*

- Katholiek Documentatie Centrum, Nijmegen
 - *Archief Confrontatie. Tijdschrift voor RK geloofsverkondiging, geloofsverdediging en geloofsbeleving (CONF)*
 - *Archief J.J. Loeff (LOEJ)*
 - *Archief Katholieke Radio Omroep (KRO)*
 - *Archief P.J.J. Mertens (MERT)*

Interviews en mailwisselingen

- *Briefwisseling met Dries van Agt*, 20 juni 2016.
- *Interview met Answerd Beuker*, 1 juni 2016.
- *Telefonisch interview met Els Veder-Smit*, 10 mei 2016.
- *Mailwisseling met Hans Wiegel*, 29 februari 2016.
- *Mailwisseling tussen Steef Weijers en Harry Notenboom*, 17 februari 2016.
- *Mailwisseling met Harry Notenboom*, 15 februari 2016.
- *Mailwisseling tussen Klaas de Vries en Alexander van Kessel*, 7 juni 2016.

Periodieken

- *RKPN-Nieuwsbrief (1973-1977)*

Krantenartikelen afkomstig uit Lexisnexis, Delpher en Digibron kenniscentrum gereformeerde gezindte

Amigoe di Curaçao

- 'Dr. Gijsens schokeffect', *Amigoe di Curacao* (24 april 1972).

De Banier

- Bruyne de, Menno., 'Haagse Hopjes', *De Banier* (26 oktober 2000).
- 'Motie Beuker', *De Banier* (16 oktober 1975).

De Telegraaf

- 'Met Beuker tegen ontucht en CDA', *Telegraaf* (13 mei 1977).

De Tijd

- 'Hendriks, Bert, 'R.K. Partij Nederland werd uit gewetensnood geboren', *De Tijd* (15 februari 1972).
- 'Klaas Beuker (RKPN): 'Ik ben frontsoldaat', *De Tijd* (10 november 1972).
- Vermaas, Rob, 'Vijfentwintig jaar Gereformeerd Politiek Verbond', *De Tijd* (31 maart 1973).

De Waarheid

- 'Simonis ontstemd over bezoek Beuker aan Vaticaan', *De Waarheid* (21 februari 1985).

Het Vrije Volk

- 'Koekoek had beste grappen', *Het Vrije Volk* (12 oktober 1973).
- Onderling, A., 'Er was 'n arts in de zaal bij de VVD', *Het Vrije Volk* (1 maart 1977).
- Ries, Ernst, 'Paniekerig gestuntel voorbij', *Het Vrije Volk* (11 oktober 1973).

Leeuwarder Courant

- 'Accent', *Leeuwarder Courant* (24 februari 1977).

- 'Accent', *Leeuwarder Courant* (24 februari 1977).
- 'Bizar', *Leeuwarder Courant* (11 januari 1973).
- 'Dag, Drijvers', *Leeuwarder Courant* (30 januari 1975).
- 'Uitspraak Gijsen wekt politieke beroering', *Leeuwarder Courant*, (12 april 1972).
- 'Vreemde Woorden', *Leeuwarder Courant* (28 december 1973).

Limburgs Dagblad

- 'Beuker: KVP moet worden gedwongen tot roomse terugkeer', *Limburgs Dagblad* (21 november 1972).

Nederlands Dagblad

- 'Amendementen bij herstemming verworpen', *Nederlands Dagblad* (15 maart 1973).
- 'Bomers wil op succesvolle christelijke partij stemmen', *Nederlands Dagblad* (9 april 1993).
- Groep, H. van de, 'De RKPN of behoefte aan nieuwe roomse leiders', *Nederlands Dagblad* (8 april 1977).
- 'Kabinet-Den Uyl voorlopig stevig in het zadel', *Nederlands Dagblad* (13 oktober 1973).
- 'Protest RKPN tegen Deense film', *Nederlands Dagblad* (31 augustus 1973).
- 'RKPN verwerpt abortus', *Nederlands Dagblad* (17 mei 1972).
- Sikkema, Roel, 'Een dominee uit Putten zei: ik heb gebeden voor Gijsen', *Nederlands Dagblad* (13 augustus 1994).
- 'Verkwisting door Tweede Kamerfracties', *Nederlands Dagblad* (12 december 1973).

Nieuwsblad van het Noorden

- 'Commentaar Abortus', *Nieuwsblad van het Noorden* (26 november 1973).
- 'Klaas Beuker: Het gaat met Nederland de verkeerde kant op', *Nieuwsblad van het Noorden* (20 november 1972).
- 'RKPN'er krijgt zendtijd: Klaas Beuker zoekt steun bij boeren', *Nieuwsblad van het Noorden* (15 februari 1974).
- Werf, Ton van der, 'Titus Brandsma en de strijd van Klaas Beuker', *Nieuwsblad van het Noorden* (8 februari 1985).

NRC Handelsblad

- 'Adviezen van fractieleiders voor de kabinetsformatie', *NRC Handelsblad* (11 december 1972).
- Berg, Harm van den, 'Tegenstanders van abortus lieten van zich horen', *NRC Handelsblad*, (8 september 1977).
- 'Kamerleden gaan steenwerpen in Purmerend', *NRC Handelsblad* (3 oktober 1974).
- Vondeling, Anne, 'Haags Dagboek', *NRC Handelsblad* (26 juni 1973).

Reformatorisch Dagblad

- 'Beukers RKPN heeft een trouwe aanhang', *Reformatorisch Dagblad* (4 mei 1977).
- 'Ex-Kamerlid Beuker een charlatan', *Reformatorisch Dagblad* (8 maart 1985).
- 'Oud-Kamerlid Beuker overleden', *Reformatorisch Dagblad* (13 oktober 2000).
- 'Regering heeft respect voor homofielen', *Reformatorisch Dagblad* (10 oktober 1975).
- Zonneveld, Petra van, 'Paapse mis is afgoderij maar toch stemde Beuker lijst vijf. Verontruste rooms-katholiek over zijn audiënties bij de paus', *Reformatorisch Dagblad* (23 juni 1984).

Vrij Nederland

- Bibeb, 'Klaas Beuker: Een klein deel van ons land is al bezet door China. Al die Chinese eethuisjes zijn er niet voor niets', *Vrij Nederland* (26 februari 1977).

Afbeeldingen

Verwerkte afbeeldingen in de tekst

- Afbeelding 1: 'Met Beuker tegen ontucht en CDA', *Telegraaf* (13 mei 1977), 11.
- Afbeelding 2: Het Geheugen van Nederland
<[http://www.geheugenvannederland.nl/?/indonesie_onafhankelijk_-_fotos_1947-1953/items/KDC01:7230093/&p=1&i=3&t=6&st=Beuker%2C%20Klaas&sc=\(subject%20all%20\(Beuker%20%20AND%20Klaas\)\)/](http://www.geheugenvannederland.nl/?/indonesie_onafhankelijk_-_fotos_1947-1953/items/KDC01:7230093/&p=1&i=3&t=6&st=Beuker%2C%20Klaas&sc=(subject%20all%20(Beuker%20%20AND%20Klaas))/)> [geraadpleegd op 13-05-16].
- Afbeelding 3: Coos Huijsen, *Homo politicus. De eerste parlementariër ter wereld die uit de kast kwam* (Amsterdam, 2016).
- Afbeelding 4: Beeldbank West-Fries Archief
<http://www.westfriesarchief.nl/onderzoek/zoeken?mivast=136&mizig=92&miadt=136&milang=nl&mizk_alle=Klaas+Beuker&miview=gal> [geraadpleegd op 01-06-16].
- Afbeelding 5: ANP Historisch Archief
< <http://www.anp-archief.nl/page/2224403/en>> [geraadpleegd op 12-05-16].